

Projekt

**UCHWAŁA
RADY MIEJSKIEJ W STARGARDZIE
z dnia 2022 r.**

NR

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Miasta Stargard na lata 2022-2025”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2022 r. poz. 559, 583, 1005, 1079 i 1561) oraz art. 87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard na lata 2022-2025”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Stargard.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Województwa Zachodniopomorskiego.

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Miejskiej w Stargardzie
z dnia

**MIASTO STARGARD
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA STARGARD
na lata 2022 – 2025**

Opracowanie

VERBUM - Waldemar Grzegorz Witek

Szczecin 2022

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 5
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 6
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Miasto Stargard	s. 17
4. Miasto Stargard – zasadnicze elementy krajobrazu kulturowego	s. 37
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Miasto Stargard ustanowienia prawne	s. 47
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Miasto Stargard	s. 57
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Miasto Stargard	s. 76
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Stargard	s. 84
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 93
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 94
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 95

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miasto Stargard poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą. Z uwagi na zmianę nazwy miasta od 01.01.2016 roku jest to **STARGARD** (bez przymiotnika Szczeciński), stąd też w niektórych dokumentach i opracowaniach mogą pojawiać się obie nazwy.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard na lata 2022 – 2025¹ opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Stargardzie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty o charakterze strategicznym, sprawozdania (monitoring) z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard na lata 2017-2021; materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

W opracowaniu przedstawiono syntetyczną informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta Stargard, które są przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym

¹ Jest to III edycja GPOnZ.

dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego².

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), oprac. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r³.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)⁴.
4. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Stargard – Uchwała XXXIX/418/2018 RM z dnia 27 lutego 2018 r. (zwane dalej „SUiKZP ”)⁵.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnionych w „Studium zasobów i stanu zachowania wartości kulturowych...”), BDZ 2010.
6. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa w PT Szczecin: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, karty ewidencyjne miejsca pamięci narodowej, karty ewidencyjne miejsca pamięci poległych w I wojnie światowej.
7. Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Stargard, oprac. w latach 2011 i 2016.
8. Opracowania studialne – dostępne na stronach www. Miasta Stargard.
9. Konsultacja z UM Stargard.

Zastosowane skróty:

GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
JST	- jednostki samorządu terytorialnego
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
MPZP	- miejscowy/e plan/y zagospodarowania przestrzennego
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

² Uchwała Nr XXIX/ 338/21 z dnia 28 października 2021 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

³ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁵ W 2022 roku projekt zmiany w SUiKZP został wyłożony do wglądu publicznego, trwa procedowanie.

„ustawa o ochronie zabytków 2003” – Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003

WEZ - Wojewódzka ewidencja zabytków

WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

ZWKZ - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zmianami – tj. Dz.U. z 2022 r., poz. 840), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (burmistrz / **prezydent miasta**).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy / **Rady Miasta**.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Burmistrz / **prezydent miasta** obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Reasumując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną, jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest ustawa z 23 lipca 2003 r. – o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2022 r. poz. 840, zwana dalej „ustawa o zabytkach 2003”), w której określono m.in. przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021, poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022”.
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity Dz.U. 2021, poz. 81, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz.U. 2021, poz. 56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja według art. 3 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.” brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** - *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy jw.;*
- **zabytek ruchomy** - *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy jw.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*
- **krajobraz kulturowy** - *przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;*
- **otoczenie zabytku** - *teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.*

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ochronie zabytków z 2003, który wskazuje, że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
2. zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
3. zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne – nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie zabytków z 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;

- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust. 1, ust. 2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020 r, poz. 293, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez działania organów administracji państwowej, co określa art. 4 „ustawy o ożionz 2003”. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o zabytkach 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „Ustawą o zabytkach 2003”, zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach

„Ustawa o zabytkach 2003” precyzuje w art. 18 ust. 1., iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłączonej strefy ekonomicznej;
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez:

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

(m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ)

Zgodnie z **art. 21 „ustawy o ochronie zabytków 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy o ochronie zabytków 2003”** wójt (burmistrz, **prezydent miasta**) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

(GEZ) nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy o ochronie zabytków 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo Budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (art. 39);
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych (art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19, 1.2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy o ochronie zabytków 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁶ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa**, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej,

⁶ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie ww. rozporządzenia.

Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z WKZ.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ożoniz 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ).

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczo-doradczy. Przy GKZ działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

Zmiany w „ustawie o ochronie zabytków 2003” przeprowadzone w latach 2017-2018.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnieniach do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych – do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 - „ustawa o ochronie zabytków 2003”). Powołany został (art. 83b - „ustawa o ochronie zabytków 2003”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81.1. „ustawa o ochronie zabytków 2003”)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 r. ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);
- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o Samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania).

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 209 r. poz. 1287);
- ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
- ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 782).

19 marca 2021 roku ogłoszony został nowy jednolity tekst ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021, poz. 710). Wprowadzone zmiany dotyczą m.in.:

- wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości),
- uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

23 marca 2022 r. został ogłoszony nowy tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

USTAWA z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁷

⁷ Dz.U. z 2022 r. poz. 559 z dnia 7 lutego 2022 r.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych oraz wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów (zabytki techniki) oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni zabytkowych cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

USTAWA z 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych⁸

(Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 295 tj. z późn. zm.) definiuje, że wszelkie planowane prace na terenie cmentarza wpisanego do rejestru zabytków wymagają uzyskania zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Chodzi tu zarówno o prace konserwatorskie przy zabytkowych nagrobkach, prace porządkujące zieleni, małą architekturę, a także lokalizacje nowych grobów. Nadzór nad przestrzeganiem przepisów ustawy sprawują starostowie, wójtowie i burmistrzowie (prezydenci miast) oraz właściwi miejscowo inspektorzy sanitarni.

Inne istotne uregulowania prawne dotyczące zabytków:

⁸ W procedowaniu jest projekt nowelizacji ustawy (nr projektu UD 278)

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz.U. 2022, poz. 503) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tj. Dz.U. 2021, poz. 2351 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz.U. 2021, poz. 1973 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz.U. 2021, poz. 1098 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe.
- ✓ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tj. Dz.U. 2020, poz. 1947).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz.U. 2021, poz. 1899).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz.U. 2020, poz. 194).
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz.U. 2021, poz. 1038 ze zm.).
- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. 2021, poz. 2373 z późn. zm.). Na mocy ww. ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. ustawa krajobrazowa (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Ustawa nakłada na władze samorządowe województwa obowiązki w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA STARGARD

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

(Przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE** (*Infrastructure for Spatial Information in Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia to znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol ten, zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dn. 14 maja 1954 r.). Zgodnie z art. 12 „ustawy uoozionz 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zezwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (z perspektywą do 2030)

Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., M.P. 2017 poz. 260.

W zapisach Strategii w punkcie „4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).” Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

❖ KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁹

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. (Monitor Polski, Warszawa, dnia 8 listopada 2019 r., poz. 1060).

Strategia zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030¹⁰.

❖ KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA („KPM”)

(Uchwała Rady Ministrów z 20.10.2015 r.)

Dokument Krajowa Polityka Miejska określa planowane działania administracji rządowej dotyczące polityki miejskiej i uwzględnia cele i kierunki określone w średniookresowej strategii rozwoju kraju i krajowej strategii rozwoju regionalnego. „KPM wskazuje, w jaki sposób poszczególne polityki realizowane przez różne resorty i instytucje rządowe powinny być dopasowywane i kierunkowane do zróżnicowanych potrzeb polskich miast – od największych po najmniejsze. Równocześnie polityki

⁹ <https://www.muir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

¹⁰ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

publiczne powinny umożliwiać jak najlepsze wykorzystanie unikalnych potencjałów i przewag konkurencyjnych polskich miast dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju, a przez to – co jest w centrum polityki miejskiej – dla poprawy jakości życia mieszkańców miast.

Cel strategiczny „KPM” to wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawy jakości życia mieszkańców¹¹.

Poprawa jakości życia dotyczy także mieszkańców miast zabytkowych, tj. o staromiejskich układach urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków.

Istotną rolę wskazano rewitalizacji zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich. Odnowa i rewitalizacja obszarów najbardziej problemowych powinna stanowić element całościowej polityki miasta.

KPM koncentruje się na najistotniejszych obszarach funkcjonowania miasta, które podzielono na dziesięć wątków tematycznych, wśród których znalazły się m.in.:

- kształtowanie przestrzeni
- rewitalizacja

Krajowa Polityka Miejska – 2030

Obecnie trwają konsultacje publiczne projekt KPM-2030¹², a wśród podstawowych problemów autorzy dokumentu wymieniają m.in.:

(...) potrzeba zmian w planowaniu przestrzennym oraz lepsza integracja planowania przestrzennego ze społeczno-gospodarczym. Ważnym aspektem jest efektywne i funkcjonalne włączanie w struktury miasta istniejących obszarów zabudowy, wykorzystywanie rozwiązań fiskalnych na rzecz racjonalnego gospodarowania przestrzenią, a także ochrona krajobrazu, walorów kulturowych, estetycznych miast i tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych.

❖ KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI, zwany dalej „KPOZioNz”

(przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.¹³)

Okres realizacji ustalono na lata 2019–2022.

„KPOZioNz” 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

W dokumencie określono cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Realizatorem programu jest państwowa instytucja kultury Narodowy Instytut Dziedzictwa¹⁴. Zadania realizowane w ramach programu to m.in.:

¹¹ <https://www.mr.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/polityka-miejska/>

¹² www.goc.pl/web/fundusze-regiony/zalozenia-krajowej-polityki-miejskiej-2030

¹³ Monitor Polski poz. 808.

¹⁴ <https://www.gov.pl/web/kultura/krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami-na-lata-2019-2022>

- szkolenia dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i pracowników służb konserwatorskich, m. in. w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej, którego podstawowym celem będzie dostarczanie wiedzy dotyczącej zasad konserwacji zabytków drewnianych;
- podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami;
- kampania społeczno-edukacyjna w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Koordinator Programu(...) składa sprawozdania z jego realizacji; Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przedkłada co 2 lata stosowne sprawozdania Radzie Ministrów.

❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 r. weszła w Polsce w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr 172, poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;

- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

Zmienione

➤ **KONTRAKT TERYTORIALNY DLA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO**
(Podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły zmiany Kontraktu Terytorialnego. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczą rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”)
do roku 2030**

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

Strategia wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030¹⁵.

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ **REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO na lata 2014-2020 („RPO WZ”)**

(Przyjęty przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 18 grudnia 2014 roku Uchwałą nr 2247/14. Aktualizacja nastąpiła w 2018 r. Aktualnie trwa faza końcowa rozliczania projektów).

¹⁵ <http://bip.rbp.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>.

Obecnie trwają prace nad przyjęciem REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO na lata 2021-2027.

„RPO WZ” to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

„RPO WZ” na lata 2014-2020 wskazał m.in. oś priorytetową IV. NATURALNE OTOCZENIE CZŁOWIEKA, zawierającą PRIORYTET INWESTYCYJNY 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

❖ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO**

(Przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono trzy priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano:

„Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszłości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy

podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodnio-pomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat."

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI z 2016 r.**

(Przyjęta uchwałą nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury – w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO, zwany dalej „PZPWZ 2010-20”**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2020” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

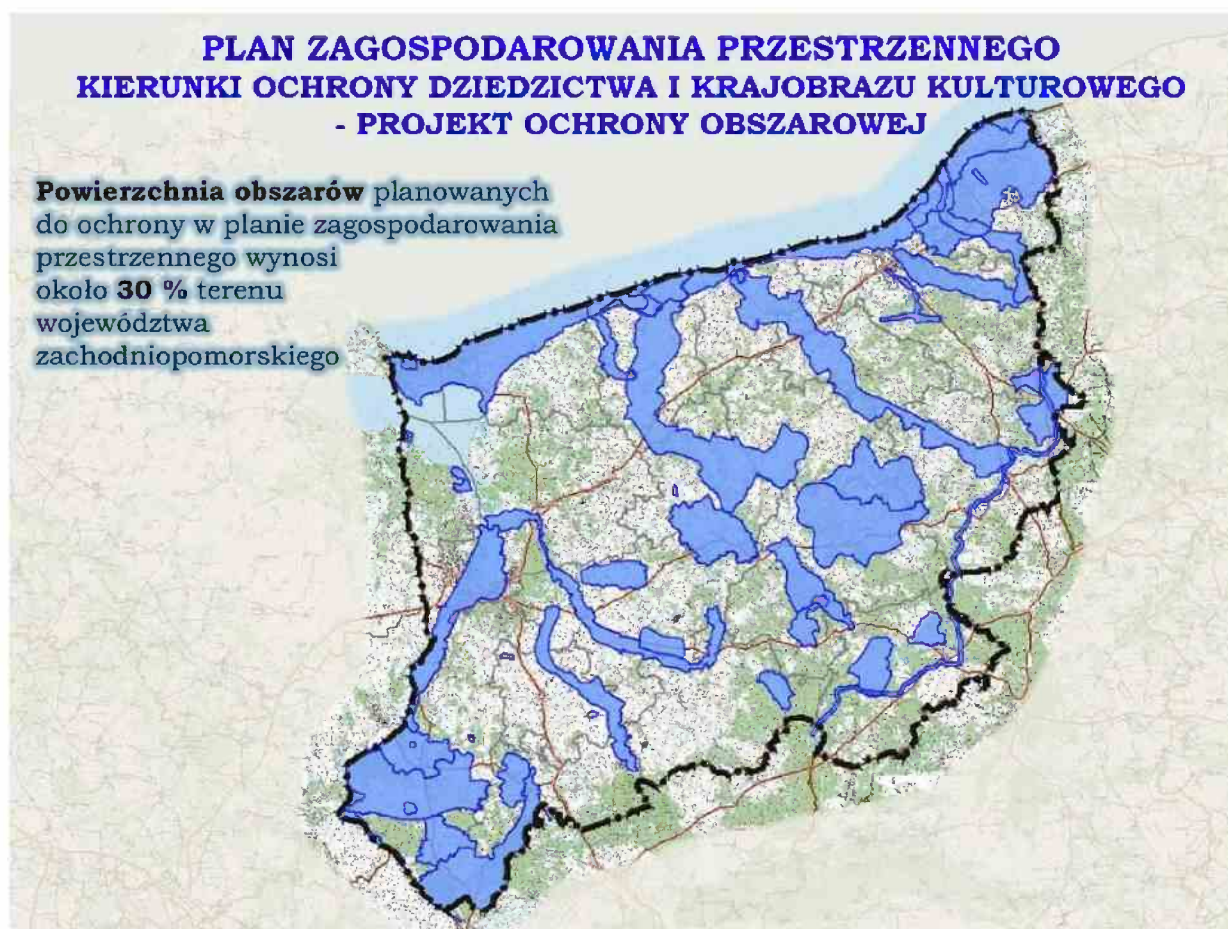
Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji

Zabytków w Szczecinie¹⁶, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

W „PZPWZ 2020” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁷. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

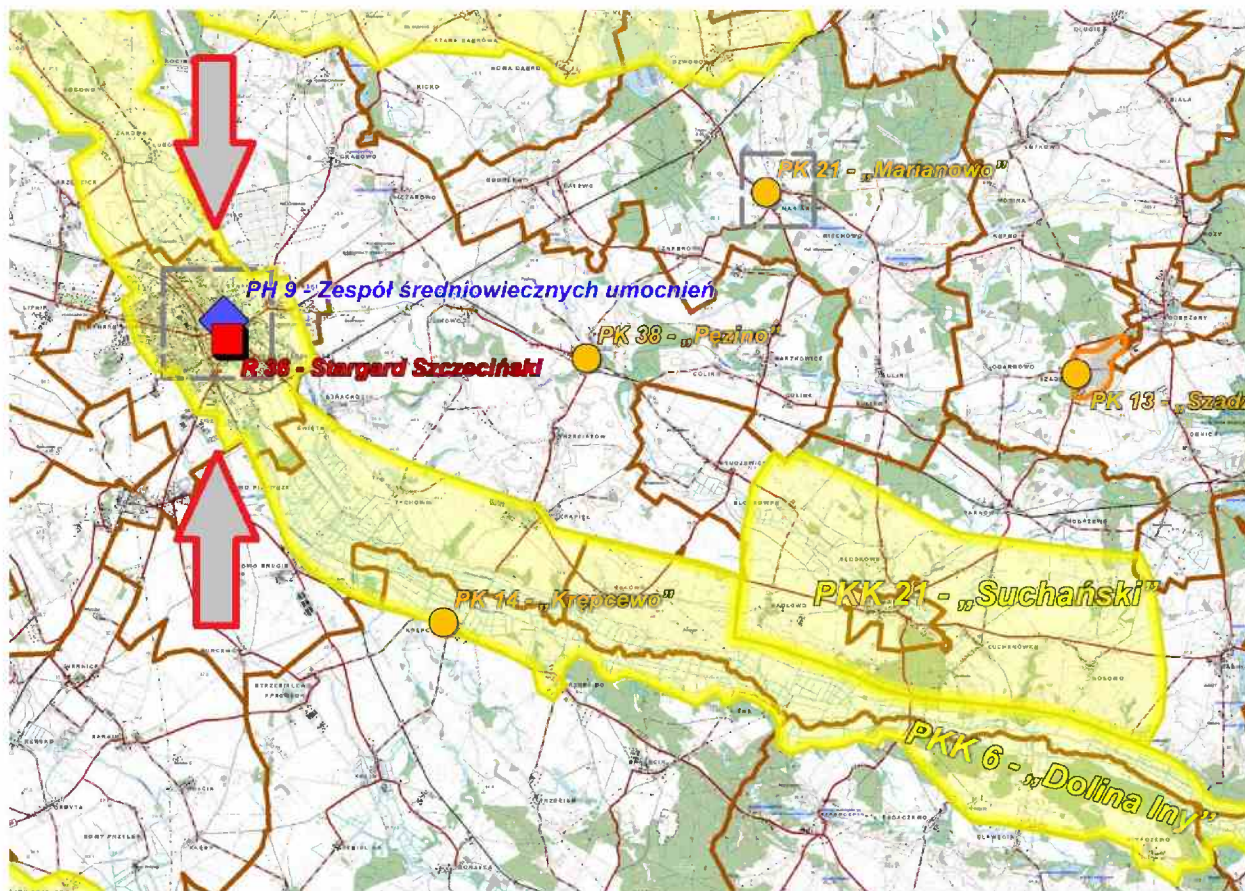

Miasto Stargard znajduje się na Obszarze Kulturowo-Krajobrazowym 6 „**Dolina Iny**”
(wybrane elementy)

Obszar obejmuje tereny wzdłuż rzeki Iny, na południe do Recza, dalej na zachód do Stargardu z szeroką na ok. 2 km doliną rzeki, przez teren gminy Stargard w kierunku pñ.-zachodnim.

¹⁶ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁷ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2020.*, s. 136 - 139.

Walory kulturowe

Archeologia

Stargard – pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu i podgrodzia, położone w rozwidleniu rzeki Iny – kanału Młynówki. Najlepiej zachowany północny wał widoczny poza linią murów miejskich między ul. Spichrzową i Młyńską. Pozostała część zniszczona przez późniejszą – średniowieczną i nowożytną zabudowę. Zabytki pochodzące z wykopaliisk archeologicznych prowadzonych na terenie starego miasta są wyeksponowane na wystawach w Muzeum Archeologiczno-Historycznego oraz w publikacjach wydawanych przez Muzeum.

Historia – dziedzictwo kulturowe

Rzeka Ina ze swoimi dopływami była jednym z ważniejszych czynników rozwoju leżących w jej dorzeczu terenów. Połączenie z Bałtykiem przez Odrę sprawiło, że stanowiła szlak żeglugowy, dzięki któremu w XIII w. rozwinęły się miejskie ośrodki (m.in. Stargard) z portami. Obecnie cywilizacyjną rolę rzeki dokumentuje zespół staromiejski miasta, nabrzeże z XVIII-wiecznymi spichlerzem.

Założenia staromiejskie w Stargardzie wpisane jest do rejestru zabytków, a zespół średniowiecznych umocnień wraz z kościołem Mariackim stanowi Pomnik Historii.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o różnicowanej rzeźbie i krajobrazach: w górnym biegu rzeki malowniczy krajobraz wysoczyzny morenowej przecinanej dolinami rzek, wąwozami i jarami,

łagodnie pofalowane równiny z otwartymi widokami w środkowym biegu (Suchań – Stargard), lasy Puszczy Goleniowskiej i równinna dolina poprzecinana rowami melioracyjnymi na zachód od Goleniowa.

Elementy charakterystyczne

Miasta o średniowiecznej metryce lokowane nad rzeką: Recz, **Stargard**, Goleniów. Miasta i wsie z zachowanymi elementami historycznego zagospodarowania związanego z rzeką i jej dopływami: młyny, mosty, miejsca dawnych portów na rzece.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 06 „Dolina Iny”

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych,
- przywrócenie miastom nad Iną związków z rzeką (rewitalizacja nabrzeży, zabudowy zwróconej ku rzece i in.),
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal przemysłowych, magazynów), wieloprzestrzennych (np. budowa nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. maszty, wieże elektrowni wiatrowych).

Ochrona układów przestrzennych

- zachowanie formy historycznych układów miejscowości poprzez regulację w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad ochrony.

Ochrona zabytkowych obiektów

- ochrona zachowanych elementów historycznego urządzenia Iny i jej dopływów poprzez wpis do rejestru zabytków (**m.in. zespół młyński w Stargardzie Kluczewie**) oraz zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ochrona reliktyw osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Inie organizowane są spływy kajakowe, jednak stopień trudności (przeszkody – pozostałości po dawnych urządzeniach na rzece) oraz brak jakiegokolwiek infrastruktury ogranicza to funkcjonowanie rzeki jako szlaku turystycznego.

Zalecane zagospodarowanie turystyczne rzeki Iny z eksponowaniem walorów historycznych.

❖ WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024, (zwany dalej „WPOnZ 2021-2024”)

(Przyjęty uchwałą nr XXIX/338/21, z dnia 28 października 2021 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego)

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024 („WPONZ WZ”) uwzględnia aktualną sytuację faktyczną i prawną,

stanowiąc jednocześnie rozwinięcie polityki zapoczątkowanej Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodnio-pomorskiego na lata 2008-2012 oraz kolejnych programów, na lata 2013-2017 i 2017-2020.

Przyjmuje się do realizacji trzy **cele perspektywiczne**:

- I. UTRZYMANIE ZABYTKÓW JAKO INTEGRALNEGO ELEMENTU KRAJOBRAZU KULTUROWEGO BUDUJĄCEGO ŁĄD PRZESTRZENNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
- II. ZWIĘKSZANIE ATRAKCYJNOŚCI ZABYTKÓW W PROCESIE AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I TURYSTYCZNEJ WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
- III. WZMACNIANIE OTWARTEGO SPOŁECZEŃSTWA POPRZECZ WZROST I POPULARYZACJĘ WIEDZY O ZABYTKACH I DZIEDZICTWIE KULTUROWYM WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Celom perspektywnym przypisano **cele operacyjne i zadania**.

Dla osiągnięcia celów strategicznych „**WPONZ WZ**” kluczowe jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu. W przypadku poprawy materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, konieczne jest zwiększanie lub utrzymanie co najmniej na dotychczasowym poziomie wysokości środków przeznaczanych na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane) i uwzględnienie w priorytetach RPO WZ celów WPONZ WZ.

Część zadań wprost powiązanych z merytoryczną działalnością Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, jako wyspecjalizowaną jednostką w dziedzinie ochrony zabytków będącą instytucją kultury województwa zachodniopomorskiego, została przypisana do realizacji BDZ. Pozostałe, po konsultacjach z Wydziałem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przypisano odpowiednim wydziałom i instytucjom. Należy mieć na uwadze, iż wykonanie zadań przez wskazanego koordynatora i realizatorów wymaga zapewnienia środków finansowych w wysokości zapewniającej ich realizację.

Podmiotem programowania „**WPONZ WZ**” jest społeczność województwa, a sam WPONZ WZ przyjmowany uchwałą Sejmiku Samorządu Województwa staje się rodzajem zobowiązania instytucjonalno-społecznego w opisanej dziedzinie. Tym samym w realizację, często w sposób pośredni, będą zaangażowane prawie wszystkie instytucje związane z kulturą i ochroną zabytków, niektóre urzędy administracji rządowej i samorządowej wszystkich szczebli, fundacje, podmioty gospodarcze, uczelnie wyższe, instytucje oświaty, kultury, a także poszczególni obywatele. Biorąc jednak pod uwagę kompetencje i właściwości poszczególnych organów i podmiotów, samorząd województwa zachodniopomorskiego może mieć bezpośredni wpływ na realizację poszczególnych zadań jedynie przez instytucje własne, w tym zwłaszcza Urząd Marszałkowski i swoje instytucje kultury.

Działania innych podmiotów, w tym pozostałych jst. mogą być podejmowane z inspiracji samorządu województwa, w ramach autonomicznych decyzji tych podmiotów.

W „**WPONZ WZ**” określono ramy odpowiedzialności za poszczególne zadania, wskazując dla poszczególnych zadań koordynatorów i partnerów. Ze względu na przedstawione uwarunkowania, jako podmioty odpowiedzialne za realizację „**WPONZ WZ**” na tym poziomie, wskazano instytucje własne samorządu województwa i poszczególne wydziały Urzędu Marszałkowskiego.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.

3.4 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU STARGARDZKIEGO

3.4.1. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2019-2022 („PPOnZPS 2019-22”)

(Uchwała Nr VIII/132/19 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 26 czerwca 2019 r.¹⁸)

„PPOnZPS 2019-22” został oparty metodologicznie na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie¹⁹, Warszawa 2008. Zawiera elementy niezbędne w tego typu opracowaniach: podstawy prawne, uwarunkowania opieki nad zabytkami, zewnętrzne, wewnętrzne (krajowe, wojewódzkie), analizę SWOT, cele i zadania, charakterystykę zasobów i analizę stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu. Uwarunkowania zewnętrzne „PPOnZPS 2019-22” oparto o dane zawarte w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (...) z 2003 r. (z późn. zm.) podstawową rolę w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym na danym terenie odgrywają gminy. Organy powiatu mają prowadzić działania o charakterze ponadgminnym, a zakres kompetencji i zadań powiatu w tej kwestii jest stosunkowo skromny (patrz art. 103 ustawy). Tym samym organy powiatu powinny przede wszystkim inicjować działalność edukacyjną i popularyzatorską, skierowaną zarówno do społeczności lokalnej, jak i na zewnątrz. Powiat powinien wspierać gminy, na wniosek zainteresowanych podmiotów, w zagospodarowaniu miejsc atrakcyjnych turystycznie, m. in. infrastruktury, oznakowania historycznie udokumentowanych szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych itp. Powinien prowadzić również uzgodnienia w zakresie opieki nad zabytkami w poszczególnych gminach oraz podejmować współpracę z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych powiatu.

Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

Zabytkami o największym znaczeniu dla powiatu są:

Zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne położone w Stargardzie uznane za Pomnik Historii rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17.09.2010 r.

Obszar pomnika historii „Stargard, zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne” obejmuje kościół pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata, budynki plebanii oraz zespół obwarowań miejskich, na który składają się odcinki murów oraz Brama Młyńska (Portowa), Brama Wałowa, Brama Pyrzycka, Baszta Białogłówa, Baszta Jeńców, Baszta Tkaczy (Lodowa), Baszta Morze Czerwone i trzy bastieje.

¹⁸ DZ.U. z dnia 23 lipca 2019 r. poz. 4016 – III edycja

¹⁹ Obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa

9.2. Kierunki działań i zadania „PPOnZPS 2019-22”

Realizacji sformułowanych wyżej celów służyć będą następujące działania:

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych będących własnością powiatu; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.
2. Udzielanie na wnioski zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu stargardzkiego wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością powiatu. Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXIV/393/09 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29. kwietnia 2009 r.
3. Informowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych o możliwości uzyskania dotacji i środków z innych źródeł niż budżet Powiatu na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.
4. Monitoring sporządzania Gminnych Ewidencji Zabytków i Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami.

3.4.2. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

(Uzgodniony z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie (dn. 17.VI.2008 r.) i Wojewodą Zachodniopomorskim (dn. 19.VI.2008 r.)²⁰.

3.4.3. Dotacje na prace konserwatorskie

Rada Powiatu w Stargardzie Uchwałą Nr XXXIV/393/09 z dnia 29 kwietnia 2009 roku określiła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku)²¹.

INNE

Współpraca między Starostwem i Miastem Stargard znalazła odzwierciedlenie przy opracowaniu „**Katalogu zabytków Powiatu Stargardzkiego**”. Powstanie publikacji umożliwiła uchwała nr X/102/07 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29 sierpnia 2007 roku.

W efekcie trzech lat pracy powstała publikacja obejmująca dwa tomy: tekst oraz ilustracje (ikonografia, fotografie współczesne, rzuty budowli, plany miast), Katalog obejmuje wszystkie istniejące i wzmiankowane w źródłach historycznych miejscowości

²⁰ Dokument nie został zaktualizowany w kolejnych latach.

²¹ Brak możliwości dotowania obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

z terenu powiatu stargardzkiego (miasta i gminy: Chociwel, Dobrzany, Dolice, Ińsko, Kobylanka, Marianowo, Stara Dąbrowa, Stargard gm. wiejska, Suchań). W ramach poszczególnych haseł-miejscowości omówiono osadnictwo i historię; toponimie, historię podziałów administracyjnych i kościelnych, źródła archiwalne. Katalog stanowi swoistą ewidencję wszystkich najcenniejsze obiektów zabytkowych: pradziejowych, sakralnych wraz z wyposażeniem wewnątrz, cmentarzy, zespołów pałacowo-parkowych, zabytków architektury i budownictwa, zabytków techniki, pomników etc.

„Katalog Zabytków Powiatu Stargardzkiego” jest obecnie najobszerniejszym i dokładnym wydaniem drukiem inwentarzem na obszarze województwa zachodniopomorskiego (nie licząc publikacji wcześniejszych i mniej obszernych).

Katalog nie obejmuje miasta Stargard²².

²² Konieczne jest włączenie tego zadania do GPOnZ dla Miasta Stargard na lata 2022-2025.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA STARGARD

4.1. POŁOŻENIE MIASTA W REGIONIE

Miasto Stargard to trzecie, co do wielkości i liczby mieszkańców, miasto województwa zachodniopomorskiego (powierzchnia ponad 4800 ha, ok. 67,5 tysięcy mieszkańców). Położone jest nad rzeką Iną, w odległości ok. 40 km na wschód od granicy państwa, 36 km na płd.-wschód od Szczecina. Przez Stargard przebiega 15. południk długości geograficznej wschodniej, który jest głównym południkiem środkowo-europejskiej strefy czasowej. Przebiegają tędy drogi krajowe nr 10 i 20; zlokalizowany jest tutaj także ważny węzeł kolejowy. Miasto jest siedzibą starostwa, posiada znaczenie ponadlokalne. Wchodzi w skład Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

4.1a. Położenie geograficzne

Stargard leży na pograniczu Niziny Szczecińskiej i Pojezierza Szczecińskiego, na obszarze zróżnicowanym krajobrazowo, na pograniczu dwóch mezoregionów Pobrzeża Szczecińskiego: Równiny Pyrzycko-Stargardzkiej i Równiny Nowogardzkiej. Granicę pomiędzy mezoregionami wyznacza Dolina Iny, urozmaicająca krajobraz miasta. Rozciąga się na szerokość od 1 km do 2,5 km, uchodzą do niej (w granicach miasta): Mała Ina i Krąpiel. Ina jest największym dopływem Odry w województwie zachodniopomorskim, jej długość wynosi 129,1 km. Wzdłuż zachodniej granicy miasta (Kluczewo – tereny po lotnisku wojskowym) przepływa Gowienica uchodząca do jeziora Miedwie.

4.2. RYS HISTORYCZNY²³

Dzieje miasta Stargard od średniowiecza do czasów współczesnych

Stargard był jednym z najstarszych słowiańskich grodów na Pomorzu Zachodnim. Na VIII wiek datowane jest grodzisko Osetno zlokalizowane na płd.-wschód od obecnego założenia staromiejskiego. Powstało jako gród schronieniowy dla mieszkańców opola (na podmokłych, trudnodostępnych terenach)²⁴. Grodzisko przestało funkcjonować w IX wieku.

W płn.-wschodniej części Starego Miasta, na wyspie utworzonej przez rozdzielony nurt Iny, znajdował się w IX wieku gród z rzemieślniczą osadą przygodową. Pierwsze wzmianki źródłowe o mieście pojawiają się w 1140 roku. Było ono wówczas głównym grodem opolnym, a następnie siedzibą kasztelana.

²³ Rys historyczny (uzupełniony i poprawiony) i zasadnicze elementy krajobrazu kulturowego Stargardu powstał w oparciu o zawartość merytoryczną GPONZ dla Miasta Stargard Szczeciński na lata 2012-2014 i 2017-2021.

²⁴ Obecnie słabo czytelny w terenie, wym. ok. 150x200 m.

W 1243 roku (wg części źródeł 1253 r.) książę Barnim I nadał Stargardowi prawa miejskie. Prawo magdeburskie dawało mieszkańcom osobną jurysdykcję, liczne nadania i przywileje. W 1292 roku zostało ono zamienione na korzystniejsze prawo lubeckie. Wkrótce po tym Stargard przystąpił do Związku Hanzeatyckiego. Zapoczątkowało to okres rozkwitu i bogacenia się miasta. W XIII wieku Stargard odgrywał rolę swoistego szanca obronnego dla Pomorza przed Brandenburczykami, dlatego zaraz po nadaniu przez księcia Bogusława IV w 1295 roku prawa fortyfikowania Stargardu, przystąpiono do budowy umocnień. W średniowiecznych miastach mury obronne nie tylko ochraniały mieszkańców, ale stanowiły ważne granice pomiędzy terytoriami o zróżnicowanej sytuacji prawnej i ekonomicznej.

W lokalnych warunkach Pomorza Zachodniego, wobec słabej władzy książęcej i wyjątkowo dużej autonomii miast, siła ich umocnień odgrywała duże znaczenie podczas wzajemnych konfliktów lub nierzadkich zatargów z panującym. Wiek XIV był dla Stargardu okresem rozkwitu gospodarczego. W końcu XV w. łączny obszar gruntów należących do miasta i jego obywateli obejmował 1000 łanów pól, łąk i lasów. Istniejąca w Stargardzie już od XIII wieku mennica, w XIV w. przeszła na własność miasta.

W 1409 roku dzięki osłabieniu władzy książęcej mieszkańcy uzyskali przywilej zniesienia urzędu wójta – w praktyce oznaczało to całkowite uwolnienie od bezpośredniej zwierzchności księcia. Pełna władza wraz z sądownictwem, przeszła w ręce rady miejskiej, która liczyła w końcu XIV wieku 24 rajców. Rada zatrudniała urzędników miejskich: pisarza, medyka, aptekarza oraz niższych rangą: pośtańców, nadzorców targowisk, łąziebnych, leśników, strażników. Na wszystkich mieszkańcach spoczywał obowiązek obrony miasta (organizacyjnie odpowiadały za to cechy), udziału w gaszeniu pożarów, pełnieniu straży oraz udziału w pracach publicznych.

Stargard był suwerenny – na wzór republiki kupieckiej – prowadził wtedy własną politykę wewnętrzną i zewnętrzną, w tym również zagraniczną. Mieszkańcy bogacili się głównie na handlu zbożem, w mieście kwitło także rzemiosło. Średniowieczne dokumenty wymieniają około 30 cechów, m.in. tkaczy, rzeźników, szewców, piekarzy, ludwisarzy, konwisarzy, kowali, kramarzy, powroźników. Szczególnie potężna była gildia żeglarzy.

Pierwsze stargardzkie szpitale wymieniane są w XIV wieku, a apteka w XV wieku. Sto lat później funkcjonowały już trzy apteki. Inną podstawą dobrobytu mieszczan była uprawa ziemi, którą nabywali poprzez kupno wsi.

Pomyślny rozwój Stargardu został zakłócony przez konflikt ze Szczecinem, który chciał bezwzględnie wyegzekwować prawo składu, stojące w sprzeczności z przywilejami Stargardu. W efekcie tego wieloletniego konfliktu, Stargard formalnie nie uległ naciskom, ale odniósł duże straty gospodarcze. Pomimo to w drugiej połowie XV wieku gród nad Iną był miastem bogatym, liczącym ponad 5000 mieszkańców.

W Stargardzie rozwijało się szkolnictwo od elementarnego do uniwersyteckiego. Największą rolę i wpływ na kształtowanie się szkolnictwa stargardzkiego w średniowieczu odegrał zakon św. Augustyna. Stworzył on międzyklasztorne *studium generale continuum*, które funkcjonowało w Stargardzie. W 1415 roku kilka pomorskich i pruskich klasztorów utworzyło taki uniwersytet, którego siedzibą był na zmianę jeden

z uczestniczących w umowie klasztorów. W Stargardzie po raz pierwszy odbyły się zajęcia w latach 1420/1421.

Postacią pierwszoplanową był Angelus (Augustinus) de Stargardia, lektor zakonny i intelektualista pomorski, który w poł. XIV wieku napisał rozprawę zwaną *Protocollum*, w której starał się dowieść niezależności biskupstwa kamieńskiego od metropolii gnieźnieńskiej i księstwa pomorskiego od Polski.

W średniowieczu w Stargardzie istniały dwie szkoły elementarne, jedna przy kościele p.w. św. Jana, a druga przy kościele Mariackim. W tych szkołach pobierali naukę chłopcy, przygotowujący się do sukcesji rzemiosła po swoich ojcach. Zlikwidowano je w I poł. XVI w. po wprowadzeniu protestantyzmu na Pomorzu. Założono wtedy Szkołę Miejską, a sto lat później Collegium Groeningianum, nazwane na cześć fundatora tej placówki Petera Gröninga burmistrza Stargardu, szkoła ta przez wiele stuleci wyznaczała kierunki rozwoju nie tylko nauki, ale i kultury.

W 1517 roku Marcin Luter ogłosił swoje 95 tez (w Wittenberdze), mających na celu zreformowanie Kościoła. Wkrótce nowe idee zdobyły wielu gorliwych zwolenników, a sam Marcin Luter zyskał nowych uczniów. Nowe reformatorskie prądy rozprzestrzeniły się powodując wiele niepokojów w miastach. Nierzadko dochodziło do tumultów i starć pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami reformacji.

Do zatwierdzenia protestantyzmu jako religii panującej w kraju doszło w 1534 r. na sejmie stanów pomorskich w Trzebiatowie nad Regą. Organizacją zreformowanego Kościoła na Pomorzu zajął się Jan Bugenhagen. Ze Stargardem związani byli także dwaj inni reformatory Johann Knipstro, który jako pierwszy głosił w Stargardzie słowo Marcina Lutra, był on franciszkaninem, studiował teologię we Frankfurcie nad Odrą. Szerzył słowo Lutra w Pyrzycach, Szczecinie i Stralsundzie. Drugim był Jacob Runge, który urodził się w Stargardzie. Jego ojciec był płóciennikiem i podskarbisem Rady Miejskiej w Stargardzie.

Przyjęcie protestantyzmu na Pomorzu spowodowało konfiskatę dóbr kościelnych i klasztornych na rzecz państwa. W Stargardzie nastąpiła kasacja średniowiecznych zakonów - augustianów i joannitów; ich kościoły stały się świątyniami miejskimi, a zabudowania klasztorne zaadaptowano na cele użyteczności publicznej. W poaugustiańskich budynkach klasztornych umieszczono szkołę miejską powstałą z połączenia szkół przykościelnych. Po 1534 roku wyłączono z kultu kościoł św. Marcina, który wkrótce rozebrano.

Wiek XVI był dla miasta okresem dobrobytu, poważne problemy przyniósł pożar w 1584 roku, kiedy to spłonęło prawie 500 domów (około 50 % zabudowy), a na dodatek wybuchła zaraza.

Najpoważniejsze załamanie gospodarcze przyniosła wojna 30. – letnia (1618-1648) pustosząca całe Pomorze. Działania wojenne, przemarsze wojsk, kontrybucje, wreszcie pożar w 1635 roku, który według przekazów strawił niemal całe miasto, (uchowało się tylko 18 domów stojących najbliżej kościoła św. Jana).

W roku 1637 roku umarł ostatni Gryfita książę Bogusław XIV, a w roku 1648 Stargard przypadł Brandenburgii i w krótkim czasie stał się stolicą Pomorza Tylnego, co szybko ożywiło miasto. Rozpoczął się nie tylko rozkwit handlu i rzemiosła, ale także kultury. Ruszyła regularna poczta kurierska. Na przełomie XVII/XVIII w. rozkwitło drukarstwo, browarnictwo, mydlarstwo i włókiennictwo, zaczęły powstawać liczne

manufaktury. W Stargardzie osiedliła się pierwsza gmina francuska. Miasto również zamieszkiwała najliczniejsza na Pomorzu gmina żydowska. Bardzo ważną rolę odgrywał także garnizon.

W 1714 roku Collegium Groeningianum zostało przekształcone w uczelnię akademicką. Wykładowcom nadano tytuły profesorskie, np. *profesor iuris*, czy *profesor medicinae*. Wokół tej szkoły skupili się znani muzycy, historycy itd. Szkoła wytyczała kierunki rozwoju w różnych dziedzinach kultury.

Znane postaci to np.:

- Gothilf Samuel Falbe (1768-1849), który zajmował się głównie studiami nad filologią klasyczną i teorią wychowania;
- Carl Bischoff, dyrektor muzyczny Stargardu (kierownik Towarzystwa Śpiewaczego), Otto Carl Nicolai (1810-1849)²⁵ światowej sławy kompozytor i dyrygent;
- Otto Knoop (1853-1931) – wybitny folklorysta;
- Carl Friedrich Blasendorff (1841-1901)²⁶ doktor historii, którego spuścizna naukowa poświęcona była głównie okresowi napoleońskiemu na Pomorzu;
- Martin Werhmann (1861-1937), wybitny pomorski historyk, który blisko 1000 prac napisał w Stargardzie.

Także wielki wpływ na kształt Stargardu, jego kultury, budownictwa i życia miały takie znamienite postaci jak: - Heinrich Brunsberg (należał do grona twórców gotyku ceglanego), David i Friedrich Gilly, Heinrich Deneke - wybitni architekci. Johannes Bartholomeus Trommsdorff- wybitny farmaceuta, autor ponad 700 prac naukowych, profesor medycyny Uniwersytetu w Erfurcie.

Na początku XIX wieku Stargard liczył niespełna siedem tysięcy mieszkańców. W połowie stulecia nastąpił intensywny rozwój miasta, głównie dzięki kolei żelaznej. Pierwsze połączenie ze Szczecinem i Poznaniem zostało uruchomione w latach 1846 – 1848, następnie do Koszalina w 1859 r., z przedłużeniem do Gdańska w 1870 r., do Pyrzyc 1883 r. i do Piły w 1895 r. (wówczas powstała także lokalna linia wąskotorowa). Powstawały liczne fabryki, warsztaty kolejowe, młyn parowy, czy fabryka maszyn rolniczych. W 1856 roku uruchomiono gazownię; w 1897 r. wodociągi z wieżą ciśnień, w 1899 r. miasto zyskało kanalizację i lokalną elektrownię.

Pod koniec XIX wieku miasto liczyło 27 000 mieszkańców, a w 1939 roku około 40 000. Wkrótce po wybuchu II wojny światowej powstał tutaj obóz dla jeńców wojennych Stalag II D. Natomiast w obecnej dzielnicy Kluczewo mieściła się filia obozu koncentracyjnego w Ravensbruck oraz lotnisko wojskowe, zaliczane do dziesięciu największych w III Rzeszy.

Rok 1945 przyniósł ogromne straty dla miasta, przyjmuje się, że około 50 % zabudowy legło wtedy w gruzach, sam przemysł w 80 %, zabudowa staromiejska w 90 %. Po przejęciu polskiej administracji w Stargardzie nastąpił okres odbudowy miasta. Pierwsze powojenne domy powstały w Stargardzie²⁷ w 1957 roku, wkrótce przyłączono do miasta osiedle Kluczewo. Stargard stał się poważnym ośrodkiem przemysłowym i kolejowym. Tutaj działały zakłady dziewiarskie „Luxpol”, oraz Zakłady

²⁵ Jego najpopularniejsze dzieło to opera komiczna „Wesołe kumoszki z Windsoru”.

²⁶ Pod koniec życia poświęcił się badaniu folkloru pyrzyckiego.

²⁷ Od 1955 do 2015 roku obowiązywała urzędowa nazwa *Stargard Szczeciński*.

Naprawcze Taboru Kolejowego, Cukrownia w Kluczewie (prosperująca nadal) i wiele pomniejszych zakładów.

W latach 90. XX wieku nastąpił okres załamania wielu gałęzi przemysłu i kolejnictwa, a także stagnacji budownictwa mieszkaniowego. Obecnie jednak miasto rozwija się, posiada dwa parki przemysłowe: Stargardzki Park Przemysłowy oraz Park Przemysłowy Nowoczesnych Technologii. Miasto jest ważnym ośrodkiem kulturalnym. Mieszczą się tutaj: Muzeum Archeologiczno-Historyczne, Stargardzkie Centrum Kultury, Książnica Stargardzka oraz Młodzieżowy Dom Kultury.

4.3. MIASTO STARGARD – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne – prace nad udokumentowaniem dziedzictwa archeologicznego w granicach administracyjnych Miasta Stargard zostały zapoczątkowane jeszcze przez badaczy niemieckich. W latach 80. XX wieku rozpoczęto realizację projektu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Obejmowało ono systematyczne poszukiwania śladów stanowisk archeologicznych na obszarze całego kraju. Obecnie prowadzone są bieżące prace archeologiczne i ewidencyjne.

Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem.

Znaleziska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś nieocenione źródło do badań i oceny prehistorii. Stąd też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktyw osadniczych przed zniszczeniem. Na obszarze miasta dwa stanowiska zostały objęte pełną ochroną konserwatorską (wpis do rejestru zabytków):

- Stargard-Osetno, osada wczesnośredniowieczna;
- gród z podgrodzem z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza w póln.-wschodniej części Starego Miasta.

Rozwój układu przestrzennego

Stargard swój początek wywodzi od osady powstałej w IX wieku w okolicach Baszty Białogłówni. Tam wkrótce powstał duży gród o średnicy około 200-300 m z podgrodzem rzemieślniczym, który funkcjonował do 1295 r. Położona między grodem, a Kanąłem Młyńskim osada przejęła rolę podgrodzia.

Pod koniec XII w. na wzniesieniu przy trakcie szczecińskim osiedlili się joannici, którzy wybudowali kaplicę oraz dom zakonny (potwierdzony dopiero w 1229 r.). Te dwa skupiska osadnicze połączone były targiem, ulokowanym niedaleko klasztoru augustianów-eremitów oraz młyna miejskiego założonego w 1243 roku.

Napływ ludności niemieckojęzycznej jaki nastąpił po nadaniu praw miejskich Stargardowi wymusił powiększenie się obszaru osadniczego w kierunku południowym, zdeteminowanym przez układ fizjograficzny. Wtedy też wytyczony został rynek, siatka ulic oraz parceli budowlanych. Przy placu targowym ulokowano halę targową zastąpioną w latach 1250-1280 ratuszem.

Ostateczne granice zostały wytyczone w 1295 roku, kiedy miasto otrzymało od księcia Bogusława IV przywilej wzniesienia murów miejskich. Zniesiono wtedy gród i rozebrano wały drewniano-ziemne zastępując je kamienno-ceglanymi murami. Zapewne z tym faktem wiąże się zajęcie przez osadnictwo części wyspy zwanej Land Usedom (okolice obecnych ulic Szewskiej i Włosienniczej). Ten obszar położony był najniżej i musiał zostać odpowiednio przygotowany przed zasiedleniem. W XIV wieku istniała tam rzemieślnicza, zapewne drewniana zabudowa, która sto lat później została zastąpiona przez murowaną. Fragment ten charakteryzował się blokowym rozplanowaniem z gęstą zabudową, która zachowała się w zasadzie do II wojny światowej.

Mury obronne budowano w trzech etapach. W pierwszym etapie zbudowano mur z głazów narzutowych układanych warstwowo, zwieńczenie muru wykonano z kilkunastu warstw cegieł. Drugi etap fortyfikowania miasta, nastąpił w XIV wieku, wtedy też zamknięto pełnym pierścieniem obwarowań całe miasto. Mur z tej fazy wzniesiono z cegły, na kamiennym cokole o wysokości około 1 m. Trzeci etap budowy umocnień nastąpił na początku XVI wieku, wymieniono wtedy niektóre partie muru na nowy, ceglano-kamienny, z murowanym gankiem strzelniczym. Miejskami budowano wzdłuż murów drewniane hurdycje, do dzisiaj zachowały się u szczytu gniazda na belki. Głównymi miejscami oporu w ciągu murów z XIII i XIV wieku były czatownie. W połowie XV wieku wobec wprowadzenia do techniki oblężniczej broni artyleryjskiej, czatownie nie mogły już zapewnić miastu należytej ochrony. Dlatego przez cały wiek XV prace przy obwarowaniach skupione były na budowie wysokich, całkowicie zamkniętych baszt. Do czasów współczesnych zachowały się tylko cztery. Wraz z rozwojem sztuki militarnej mury obronne wzmocniano wałami i fosami. Podobnie jak mury budowano je etapami. Najstarszy wał z fosą powstał jeszcze w XV wieku przed zachodnim odcinkiem murów. Od XVI wieku wały przedłużono (o partię północną i wschodnią) i uzupełniając je o bastiony.

Średniowieczny Stargard liczył ok. 5000 mieszkańców, a w obrębie murów było ponad 900 parceli budowlanych. Najbogatsze kamienice zlokalizowane były wokół głównych kościołów: fary Mariackiej, św. Jana oraz w najbliższej okolicy targu. Były to ulice: Wielkomłyńska (ob. Kazimierza Wielkiego), Tkacka (ob. Bolesława Krzywoustego), Kierat (ob. ul. Bolesława Chrobrego), Pyrzycka (ob. ul. Mieszka I) i Rynek.

W średniowieczu istniały cztery przedmieścia usytuowane przed bramami miejskimi oraz Wik i Kępa, która była osadą rzemieślniczą ludności słowiańskiej. Posiadała własną kaplicę pw. św. Gertrudy. Najstarszym osiedlem była niezależna osada rolnicza, która od XIV wieku połączyła się ostatecznie z miastem. Wzniesiono tam szpital i kaplicę św. Jerzego. Tuż obok powstało przedmieście, które w czasach nowożytnych nazwano przedmieściem Świętego Ducha. Następne przedmieście rozwinęło się przy Bramie Świętojańskiej. W XV w. burmistrz Stargardu, Johann Warnow ufundował tam kaplicę św. Jobsta. Przedmieście to posiadało własne mury oraz tzw. Bramę Sowią. Czwarte Przedmieście usytuowane było przed Bramą Wałową. Tam wybudowano w 1490 roku kaplicę św. Jakuba²⁸.

²⁸ Z funkcjonowaniem kaplicy związany jest List Odpustowy z 1490 r., który obecnie znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Układ urbanistyczny miasta z końca XV wieku, przetrwał bez większych zmian do pierwszej połowy XIX wieku.

W XVI wieku, w obrębie murów, wybrukowano wszystkie ważniejsze ulice oraz usprawniono sieć wodociągową. W architekturze mieszczańskiej Stargardu od XV do XVII wieku widać wpływy ośrodków hanzeatyckich południowych wybrzeży Bałtyku oraz miast Saksonii. Stargard także oddziaływał swoimi rozwiązaniami architektonicznymi, klasycznym już przykładem jest tzw. „blenda stargardzka”, widoczna w architekturze sakralnej i mieszczańskiej w samym Stargardzie, w jego otoczeniu, a także w Brandenburgii i Danii.

Wiek XVII przyniósł dalszą rozbudowę ziemnych umocnień. Duże zasługi położył tu wybitny dowódca wojsk cesarskich Ottavio Pieri Piccolomini. W czasie, gdy Stargard był stolicą Pomorza brandenburskiego (XVII/XVIII w.) istniały nie do końca zrealizowane plany utworzenia tu twierdzy. Wizji tej nie pozbyły się również władze wojskowe fryderycjańskich Prus. Jednak koncepcja ta upadła i na terenie ziemnych umocnień urządzono planty miejskie z ciągami spacerowymi. Do dzisiaj jest wyraźnie czytelny układ zespołu obronnego.

Rozwój miasta hamowały liczne pożary, jednym z najdotkliwszych była pożoga, która dotknęła 487 domów Stargardu w 1584 roku. Pomimo takich kataklizmów, miasto szybko się odbudowywało, już na początku XVII w. liczyło 909 budynków, w tym 381 mieszkalnych, 449 tzw. bud i 29 piwnic. Kolejne zniszczenia, zarazy i pożary spowodowały działania wojny 30. letniej (1618-1648). Po 1648 roku odbudowa szła opieszale, pomimo wyznaczenia Stargardu na stolicę brandenburskiego Pomorza Tylnego. Część budynków zyskiwała nowe administracyjne przeznaczenie. Stargard posiadał stałą załogę wojskową, dla której w 1 ćw. XVIII wieku wzniesiono przy Rynku Odwach.

W połowie XVIII w. miasto liczyło 5300 mieszkańców. Pod koniec XVIII w. Dawid Gilly rozpoczął prace budowlane; jego zasługą jest uregulowanie rzeki Iny na Starym Mieście, budowa młyna miejskiego, mostów na Inie oraz kilkunastu domów mieszkalnych.

W tym też czasie mury obronne utraciły swoje znaczenie, dlatego zaczęto niwelację wałów oraz umocnień ziemnych. Zniesiono je m.in. po stronie zachodniej, południowej i północnej, a na ich miejscach pojawiły się ciągi spacerowe, ogrody oraz cmentarze.

Na początku XIX wieku wyburzono odcinek murów przy Baszcie Tkaczy (Lodowej), a w latach czterdziestych, obok Arsenału przebito przejazd w stronę Suchania. W tym czasie wzniesiono kilka budynków użyteczności publicznej, m.in. salę mieszczańską, nowy gmach Gimnazjum im. P. Groeninga, Prowincjonalną Szkołę Budowlaną. Powstały nowe obiekty sakralne: kościół św. Józefa, kaplica Zbawiciela i kościół Chrystusa (ob. św. Piotra i Pawła). W 1864 roku Stargard posiadał 65 ważniejszych budynków, w tym pięć kościołów, synagogę, 12 obiektów administracyjnych, 11 przytułków, 9 szkół, budynek korporacji, sześć obiektów wojskowych.

Pod koniec XIX wieku wybudowano nowe szpitale, a także Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Luizy. W mieście powstały także budynki o bogatym wystroju secesyjnym.

Kierunek rozwoju osadniczego miasta wytyczyła kolej, wybudowana już w 1846 roku. W okolicach dworca początkowo powstawały jedynie obiekty

przemysłowo-magazynowe. Wkrótce jednak zaczęto budować tam także domy mieszkalne. W końcu XIX wieku powstały zabudowania koszarowe grenadierów (tzw. Czerwone Koszary), które do dzisiaj stanowią wyraźną dominantę architektoniczną tej części miasta.

W okresie międzywojennym nastąpił bardzo szybki rozwój przestrzenny miasta w kierunku zachodnim, przy drodze na Szczecin. W latach 20. XX wieku powstało nowe osiedle składające się z bliźniaczych domów mieszkalnych i szkoły, zaprojektowane przez inż. architekta Nitschego, ul. Moltkego (ob. ul. 11 Listopada), Niemiecka (ob. ul. Szkolna), Pomorska (ob. ul. Henryka Dąbrowskiego). Autorami innych realizacji byli architekci ze Szczecina – Nax i Bruggmann: wille oficerskie przy ul. Moltkego (ob. Aleja Żołnierza), Szczecińskiej, domy przy ul. Karowów (ob. ul. Krasińskiego), Carla (ob. ul. Okrzei). W latach 30. XX wieku powstało kilka budynków bankowych i mieszkalnych. Największym inwestycjami były jednak 2 kompleksy – pływalnia miejska i koszary Wehrmachtu (tzw. Białe Koszary).

Rok 1945 przyniósł ogromne zniszczenia miastu, szacuje się, że 50 % całej zabudowy miasta legło w gruzach, przemysł ucierpiał w 80 %, a dzielnica staromiejska w 90 %. Wiele bardzo cennych zabytków legło w gruzach i zostało zniszczonych bezpowrotnie. Pierwsze powojenne domy powstały w Stargardzie w 1957 r., w okolicach dworca kolejowego. W 1961 r. przyłączono do miasta przemysłowe osiedle Kluczewo. W latach 70. XX rozpoczęto budowę osiedla „Zachód”, na południe od ulicy Szczecińskiej. W latach 80. XX wieku powstało osiedle „Letnie” położone na zachód od miasta. Na przełomie lat 80/90 XX wieku rozpoczęto budowę osiedla „Pyrzyckiego”, jego rozbudowa trwa do dzisiaj. Po opuszczeniu przez wojska radzieckie lotniska w Kluczewie, miasto przejęło również osiedle mieszkalne. Domy wyremontowano i oddano do zamieszkania. Osiedle to nosi nazwę „Osiedle Lotnisko”.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Ziemia stargardzka, a zwłaszcza miasto Stargard, jest miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), miejscem, w którym odczuwa się powiew historii, a burzliwie dzieje odzwierciedlały losy terenów pogranicznych.

O bogactwie miasta świadczą zarówno zabytki materialne jak i niematerialne, jakimi są nazwy, czy to samego miasta, czy też ulic. Takim dziedzictwem jest **słowiańska nazwa Stargard**²⁹, która w zasadzie nie zmieniała się od początku jej powstania. W źródłach pojawia się po raz pierwszy w 1140 roku jako „Prowincia Stargardiensis”, przy okazji opisu ziemi stargardzkiej, w latach następnych m.in. w 1186 r. – „Stargard”; 1188 r. – „Starogard”; 1217 r. – „Starigart”; 1229 r. – „Stargard”; 1238 r. – „Staregrad”. Wyraz Stargard w całej Słowiańszczyźnie oznaczał Stary Gród. Pierwszy człon nazwy w pomorsko - słowiańskim brzmieniu „star” lub „stari” oznacza w języku polskim „dawny”, czy też „stary”. Drugi człon nazwy w pomorskiej postaci „-gard” oznacza w ogólnopolskim nazewnictwie „gród”. Nazwy tego typu występują w całej w Polsce i krajach słowiańskich, jak również na obszarach między Odrą i Łabą. Forma niemiecka

²⁹ Od 1 stycznia 2016 roku miasto powróciło do historycznej nazwy *Stargard*.

zachowała słowiański i pomorski trzon: „Stargard” z dodatkiem: „in Pommern” lub „an der Ihna” - nad Iną. Przejściowa nazwa powojenna miasta brzmiała: „Starogród”, „Starogard”, również z dodatkiem „nad Iną”.

Na obszarze Starego Miasta zachowała się, w zasadniczej części, historyczna siatka późnośredniowiecznego układu ulic. W związku ze zniszczeniem zabudowy w 1945 roku nie udało się zachować ulic wewnątrz kwartałowych, ani pomiędzy-parcelowych ścieżek, które były naturalnymi ciągami komunikacyjnymi powstałymi w miastach o metryce średniowiecznej.

Z pierwotnego nazewnictwa placów i ulic, zachowało się niewiele reliktów toponimii, która została w większości zmieniona w okresie powojennym. Do historycznych nazw (w tłumaczeniu na język polski) należą: ul. Sukiennicza, Włosiennicza, Kuśnierzy, fragment ul. Świętojańskiej, Spichrzowa, Prądky, Mariacka, Kramarska, Rynek. W planach władz Stargardu jest odtworzenie nazwy Targ Drzewny dla zamkniętego odcinka ulicy, usytuowanej pomiędzy ul. Kazimierza Wielkiego a ul. Grodzką. Jest to obecnie ciąg pieszy – pierwotnie ulica - przyległy od południa do odbudowywanego kwartału staromiejskiego.

Niezwykle istotnym, niematerialnym świadectwem przeszłości jest herb miasta, ewoluujący na przestrzeni wieków. Pierwsze XIII-wieczne wyobrażenie (na pieczęci miejskiej) zawierało widok murów obronnych z basztami, oraz gryfa nad tarczą. Od XIV wieku było to wyobrażenie Bramy Młyńskiej z gryfem. W 1913 roku opracowany został nowy herb miasta (wg projektu berlińskiego heraldyka Hildebrandta); zachowano główne elementy: Bramę Młyńską z dwoma kartuszami poniżej z wyobrażeniem Gryfa i symbolu rzeki Iny. Od 1961 roku (po odbudowie ratusza) w herbie Stargardu umieszczono czerwonego gryfa na dwóch łapach, a w drugim polu błękitną wstęgę Iny.

Zmiany geopolityczne po zakończeniu II wojny światowej; włączenie do Polski tzw. „Ziem Odzyskanych”, niemalże całkowita wymiana ludności na tych terenach; skutkowały dramatycznym przerwaniem ciągłości kulturowej. Budowa tożsamości, poczucia swojskości nowej ojczyzny, adaptacja do nowego środowiska i jego akceptacja to procesy długotrwałe, o niejednokrotnie dynamicznym przebiegu. Nowi mieszkańcy Stargardu przybyli z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej, pochodzący z odmiennych środowisk zderzyli się z nową rzeczywistością. Dziesięciolecia, jakie upłynęły od 1945 roku, zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 r., wejście w życie nowych pokoleń - dla których Stargard to „strony rodzinne” - stworzyły klimat sprzyjający pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego miasta i regionu. Wpłynęły także na dostrzeżenie wartości wielokulturowości w najbliższym otoczeniu; wiele wydarzeń okolicznościowych odnoszących się do najnowszych dziejów miasta pozwala na szczególny wzrost poczucia swojskości i traktowanie historycznego dziedzictwa, w tym niematerialnego jako wspólnego, pomorskiego (a nie „poniemieckiego” jako pejoratyw). Szczególnie ważne w tej sferze jest wykorzystanie potencjału tkwiącego w stowarzyszeniach działających w mieście (w tym mniejszości niemieckiej i ukraińskiej).

Na szczególne uznanie zasługuje włączenie się Miasta Stargard w organizowane od lat Europejskie Dni Dziedzictwa; w 2008 roku to tutaj właśnie odbyła się wojewódzka inauguracja tego wydarzenia pod hasłem „Od ojcowizny do

ojczyzny"³⁰. Od tego momentu Miasto stanowi ważny filar Europejskich Dni Dziedzictwa w województwie, kiedy to zgodnie z ideą Rady Europy można zapoznać się z dziedzictwem na co dzień niedostępnym. Od 2012 roku, kiedy to EDD odbyły się pod nazwą „Tajemnice codzienności” ze wskazaniem na dziedzictwo niematerialne, Miasto Stargard włącza się w coroczne obchody. W 2016 roku właśnie w Stargardzie zainaugurowano Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa pod hasłem „Pamięć miejsc i ludzi”, także przy aktywnym udziale Stargardu.

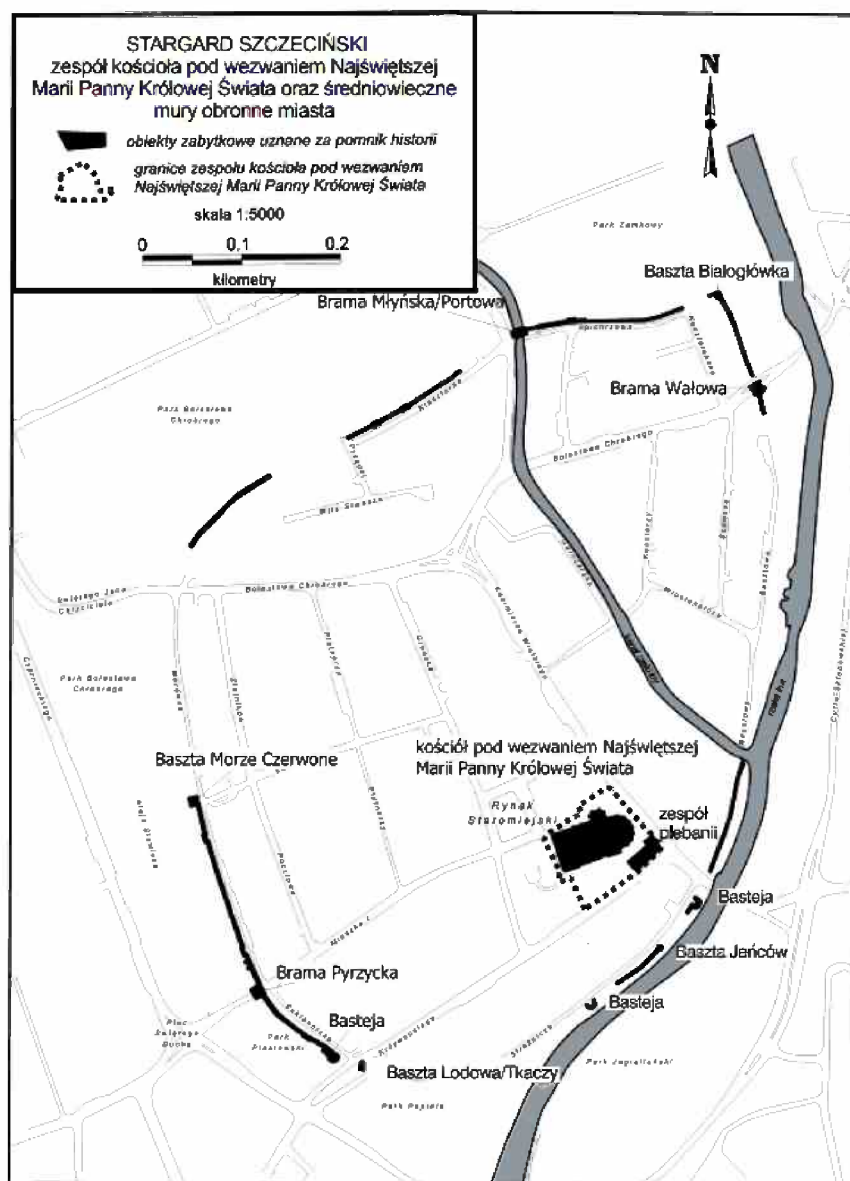
W uznaniu działań władz samorządowych Stargardu Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP wskazał miasto jako miejsce organizacji – w kwietniu 2012 roku - Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków.

³⁰ Organizatorem EDD, a od 2016 r. ZDD w imieniu marszałka Województwa Zachodniopomorskiego jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie (wojewódzka samorządowa instytucja kultury)

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA STARGARD - USTANOWIENIA PRAWNIE

5.1. POMNIK HISTORII

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 17 września 2010 r. za Pomnik Historii uznany został „Stargard Szczeciński – zespół kościoła pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta (w tym: kościół, budynki plebanii; zespół obwarowań miejskich, na który składają się: odcinki murów, Brama Młyńska (Portowa), Brama Wałowa, Brama Pyrzycka, Baszta Białogłówna, Baszta Jeńców, Baszta Tkaczy (Lodowa), Baszta Morze Czerwone i trzy basteje). Dz.U. Nr 184, poz. 1236³¹.

³¹ 06.10.2005 roku Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury przyjęła i zarekomendowała do stosowania „Kryteria i procedury uznawania obiektu za Pomnik Historii”; ROZ będzie wydawać opinie w stosunku do zgłoszonego obiektu wg przyjętych kryteriów.

Pomnik Historii zlokalizowany jest w granicach administracyjnych Miasta Stargard; a prawo własności do jego poszczególnych komponentów posiadają: parafia rzymskokatolicka (kościół NMP Królowej Świata i budynki plebanii) i Miasto (zespół obwarowań).

Jest to trzeci obok osiedla katedralnego w Kamieniu Pomorskim i zespołu pocysterskiego w Kołbaczu Pomnik Historii na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Ściśle ustalone kryteria stawiają wysokie wymagania. „Uznanie zabytku za Pomnik Historii jest szczególną formą nobilitacji. Do tego trudnego i niezwykłego uprzywilejowania można zgłaszać zabytek nieruchomy o znaczeniu ponadregionalnym, o dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mający znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego, utrwalony w świadomości społecznej i stanowiący źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń.”

Ponadto muszą to być zabytki, które:

- ❖ zachowały pierwotną kompozycję przestrzenną lub uległy nieznacznym przekształceniom;
- ❖ są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach;
- ❖ są należycie wyeksponowane w przestrzeni miejskiej lub krajobrazie i zachowały pierwotne relacje z otoczeniem;
- ❖ są dziełami wybitnych twórców, np.: architektów, planistów, architektów krajobrazu, ogrodników;
- ❖ są dobrze zachowane lub w stanie pozwalającym na ich rewaloryzację;
- ❖ są przedmiotem troski konserwatorskiej

Kościół p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata (Mariacki)

Świątynia powstawała w kilku etapach; budowę rozpoczęto w 1292 roku; dopiero w końcu XV wieku otrzymała ostateczną formę, która praktycznie w niezmienionym kształcie przetrwała do dzisiaj. Jest to obiekt o imponujących wymiarach i kubaturze, (co pośrednio świadczy też o bogactwie fundatorów). Wzniesiony z cegły, na kamiennym cokole. Do obramowania portali, okien i blend użyto ponad 650 różnego rodzaju kształtek ceramicznych. Wybitnym, bezcennym elementem wnętrza świątyni jest dekoracja elewacji chóru autorstwa mistrza Henryka Brunsberga.

Budowniczowie świątyni zrealizowali ambitny program fary hanzeatyckiej, polegający na odtworzeniu w ceglany materiał klasycznego wzorca francuskiej katedry (rozwiązanie to realizowały w średniowieczu tylko najbogatsze i najpotężniejsze miasta południowego побереża Bałtyku), zaś typ blendy z kościoła Mariackiego, określany jest przez historyków sztuki jako „blenda stargardzka”. Oddziaływanie kościoła odnajdujemy chociażby w architekturze sakralnej Chociwla, Gryfic, Drawska Pomorskiego, Szczecina, Nowogardu. Także w wielu kościołach wiejskich na Pomorzu Zachodnim, ale także w Greifswaldzie, Marburgu.

Średniowieczne mury obronne miasta³²

Stanowią obecnie jeden z najciekawszych zespołów gotyckiej architektury obronnej w Polsce; w średniowieczu uchodziły za najpotężniejsze na Pomorzu. Ich budowę rozpoczęto pod koniec XIII wieku, a zakończono w poł. XVI wieku. Do czasów współczesnych zachowały się trzy z czterech bram miejskich (o charakterze bram szczytowych): Brama Pyrzycka, Brama Wałowa, Brama Młyńska (Portowa). Ta ostatnia odznacza się szczególnymi walorami. Wzniesiona została na początku XV wieku jako brama wodna. Była i jest unikatowym obiektem. Wpływające bowiem do miast odnogi rzeczne przeprowadzane były najczęściej przez przesklepiane łękami przepływy, bronione basztami lub półbasztami, a nie bramami. Budowa bramy wodnej wiązała się z istniejącym od średniowiecza portem, a prócz funkcji obronnych pełniła ona też rolę komory celnej i giełdy.

Średniowieczne mury obronne wzmocnione były 9 basztami; do czasów współczesnych zachowały się 4: Morze Czerwone, Białogłówek, Jeńców, Tkaczy (Lodowa). Najwyższą z nich (także w Polsce) jest baszta Morze Czerwone (34 m). Jej architektura to wybitny przykład kształtowania średniowiecznych umocnień miejskich miast pomorskich; posiada ona także najbardziej okazałą i rozbudowaną bryłę.

³² Historycznie mury miejskie miały długość 2260 m. Obecnie, na podstawie dokumentacji konserwatorskiej (z 1988 r.) mają ok. 1040 m.

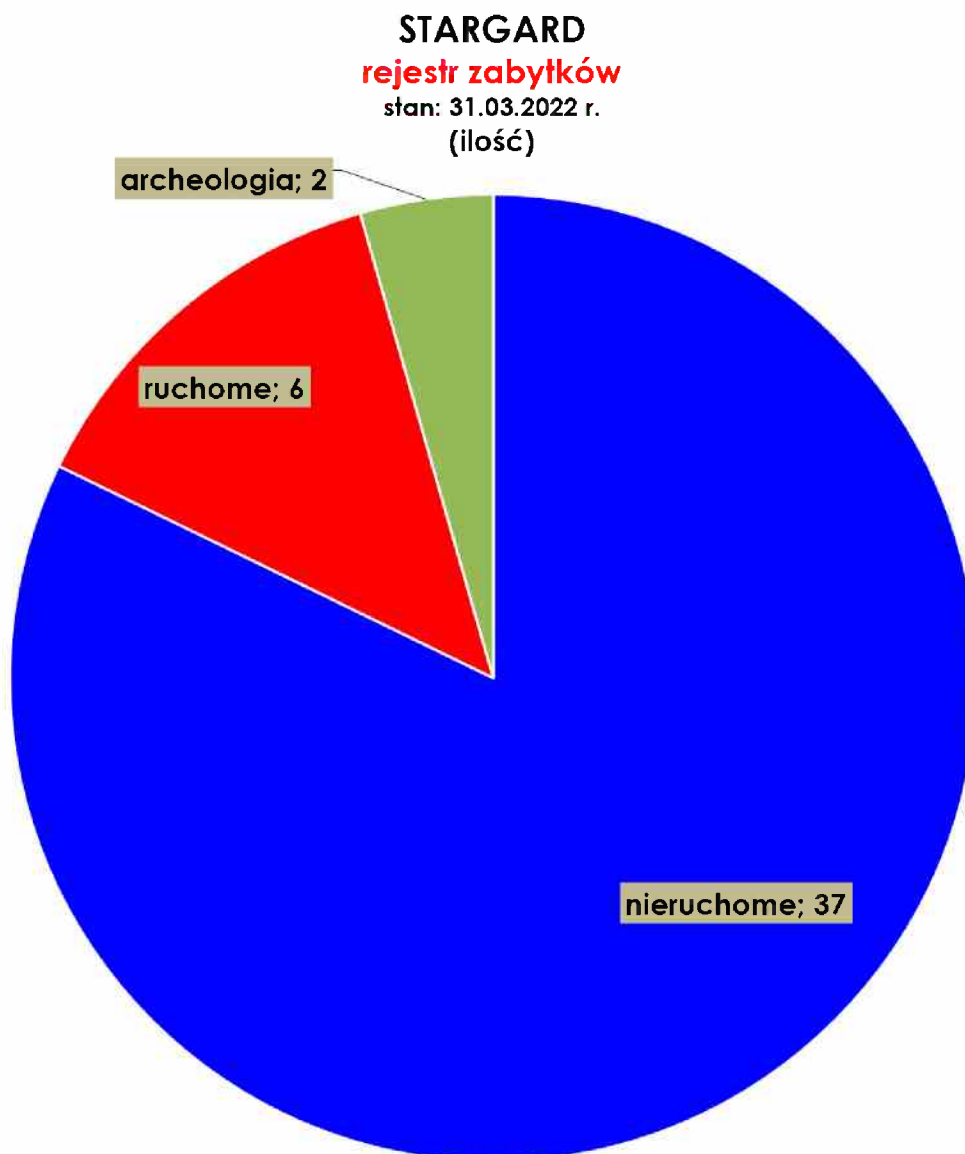
Zachowały się także 3 basteje; w najlepszym stanie zlokalizowana jest przy Baszcie Tkaczy. System bastejowy stanowił formę przejściową do całkowicie nowej techniki walki opartej na bastionach.

5.2. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skreślenie z rejestru zabytków leży w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym ds. ochrony zabytków, wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków archeologicznych:

W granicach administracyjnych Miasta Stargard zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest:

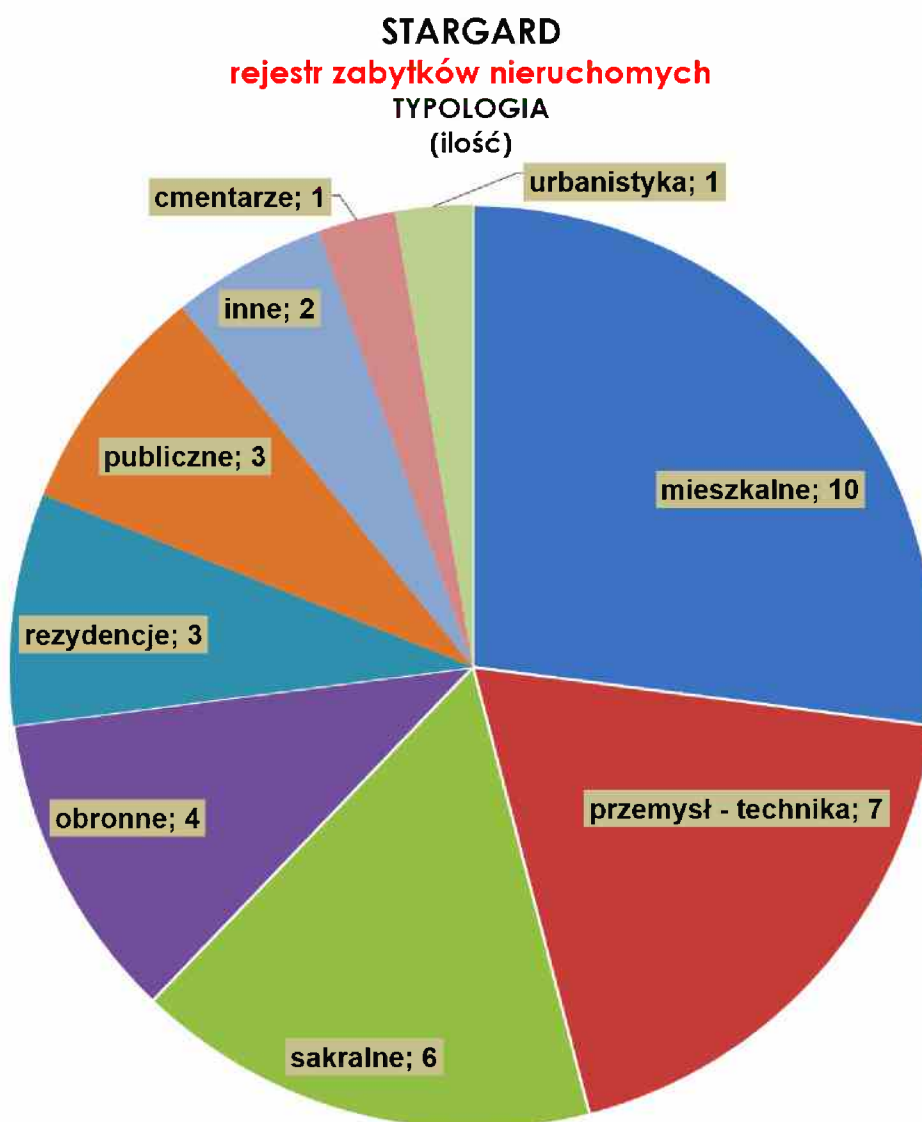
1. stanowisko nr 1 /AZP: 32-10/165/ - nr rejestru 585 (decyzja WKZ nr KL.I.6801/37/68 z dnia 16.12.1968 r.);
2. stanowisko nr 11 /AZP: 32-10/166/ - nr rejestru 594 (decyzja WKZ nr KL.I.6801/36/68 z dnia 16.12.1968 r.).

Oprócz powyższych stanowisk zabytkiem archeologicznym jest teren umocnień ziemnych (wały, fosy) wokół średniowiecznych murów obronnych, po zewnętrznej stronie murów, w granicach obszaru Starego Miasta wpisanego do rejestru zabytków (nieruchomych).

Rejestr zabytków nieruchomych

Rejestr zabytków nieruchomych zawiera 37 pozycji (wpisów)³³. Są to zarówno obiekty jednostkowe (np. kościoły, kamienice, młyny i spichlerze), jak i obszary (np. teren Starego Miasta, zespół obwarowań miejskich, czy zespół dawnych koszar Grenadierów). Oprócz tego, w wyniku przepisywania rejestru zabytków, doszło do scalenia obiektów w ramach jednego numeru rejestru (kamienice nr 2 i 3 przy Rynku Staromiejskim. Oznacza to, że faktycznie liczba obiektów jest znacząco różna (wyższa), w stosunku do liczby wpisów do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie Miasta Stargard występują obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które powinny zostać wpisane do rejestru zabytków³⁴.

³³ Stan na dn. 31.03.2022 r. – wg WUOZ Szczecinie: <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/11.dhtml>

³⁴ SUiKZP z 2018 roku do wpisu proponuje aż 200 obiektów i obszarów.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

układ wg adresów (ulic)

(<http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/11.dhtml>)

stan na 31.03.2022 r.

LP	ULICA	OBIEKT	NUMER REJ.	DATA	UWAGI
1		teren Starego Miasta	40	1955-04-22	
2		obwałowania obronne, mury miejskie, Brama Młyńska, Brama Wałowa, Brama Pyrzycka, Baszta Białogłówna, Baszta Jeńców, Baszta Lodowa, Baszta Morze Czerwone, bastieje	A-1594 (d. nr 231)	1957-04-06	Pomnik Historii
3	Basztowa 2	arsenał ob. archiwum	A-1478 (d. nr 355)	1958-09-12	
4	Brzozowa 1a-1b	stacja kolejowa wąsk. Linia wąsk. Stargard-Ińsko	111	2002-12-21	
5	Bolesława Chrobrego 8, 8a, 8b, 8c	relikty średniowiecznych, nowożytnych piwnic kamienic (pod CH Starówka)	A-1406	2015-05-15	
6	Hetmana Stefana Czarnieckiego	wodociągowa wieża ciśień – komunalna (z otoczeniem)	A-198	2005-01-18	
7	Hetmana Stefana Czarnieckiego 34	willa ob. Sanepid (z otoczeniem)	A-10	2002-08-26	
8	Św. Ducha pl.	kościół pw. Ducha Świętego (z otoczeniem)	A-347	2008-04-22	
9	Gdańska 5	młyn, ob. hotel-restauracja	A-180	2004-10-12	
10	Gdańska/Morska	teren ekspozycji krzyża pokutnego	A-1490 (d. nr 1225)	1993-06-21	krzyż pokutny – nr rej. B-190
11	Giżynek 6	pałac, ob. bud. mieszkalny	A-1482 (d. nr 1052)	1984-09-25	
12	Główna 1	willa (dyrektora cukrowni) z ogrodem	A-1418	2015-08-06	
13	Główna	Młyn „Kluczewo” (z elewatozem)	A-1425	2015-09-30	
14	Jana Chrzciciela św.	kościół pw. św. Jana Chrzciciela	A-1466 (d. nr 3)	1953-11-07	
15	Jana Chrzciciela św.	cerkiew pw. Św. Ap. Piotra i Pawła	A-1465 (d. nr 1042)	1987-07-07	
16	Kazimierza Wielkiego 13	kamienica gotycka ob. PSM	A-1474 (d. nr 371)	1959-11-18	
17	Kazimierza Wielkiego 17	szkoła, ob. Stargardinum	A-1472 (d. nr 1317)	1996-09-12	
18	Bolesława Krzywoustego	kolegiata pw. NMP Królowej Świata	A-1467 (d. nr 275)	1958-02-22	Pomnik Historii
19	Bolesława Krzywoustego 12	organistówka gotycka	A-1525 (d. nr 557)	1966-01-17	Pomnik Historii
20	Bolesława Krzywoustego 12	organistówka renesansowa	A-1526 (d. nr 558)	1966-01-17	Pomnik Historii
21	Kuśnierzy 5	kamienica, ob. hotel PTTK	A-5	1999-05-19	
22	B. Limanowskiego 26	kamienica	A-592	2010-05-05	
23	Lotników (Kluczewo)	kościół pw. Świętego Krzyża	A-1458 (d. nr 292)	1958-07-05	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

24	Mieszka I 1	kamienica renesansowa, ob. Książnica Stargardzka	A-1477 (d. nr 1167)	1990-11-10	
25	Nadbrzeżna	kościół polskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego	A-1468 (d. nr 1324)	1996-12-12	
26	Ochronna 9	dom bractwa strzeleckiego ob. „Pałac Panorama” (z otoczeniem)	A-1492 (d. nr 1160)	1990-11-06	
27	Portowa 3	pałac (wraz z wyposażeniem wnętrz), ob. MDK	A-8	1999-06-19	
28	Rynek Staromiejski 1	ratusz	A-1475 (d. nr 540)	1965-12-22	
29	Rynek Staromiejski 2	odwach, ob. MAH	A-1469 (d. nr 1154)	1990-10-10	
30	Rynek Staromiejski 3	kamienica, ob. MAH	A-1469 (d. nr 1155)	1990-10-08	
31	Rynek Staromiejski 4	kamienica, ob. MAH	A-1470 (d. nr 1163)	1990-11-08	
32	Skarbowa 1	budynek Starostwa Powiatowego	A-39	2000-05-22	
33	Spichrzowa 1	spichlerz	A-1476 (d. nr 372)	1959-11-18	
34	Śląska 1	drukarnia	A-1473 (d. nr 797)	1977-03-30	
wpisy do rejestru zabytków po 2017 r.					
35	S. Okrzei 12	budynek dawnej kaszarni	A-1771	2018-10-15	
36	Struga - Pl. Wolności - Al. Słowicza	cmentarz żydowski	A-1811	2019-03-07	
37	11 Listopada - Bema –	zespół dawnych koszar Grenadierów, ob. Jednostka Wojskowa	A-1824	2019-04-19	

Rejestr zabytków ruchomych

Rejestr zabytków ruchomych Miasta Stargard liczy 5 wpisów indywidualnych i jeden wpis ogólny, dotyczący wyposażenia wnętrz pałacu przy ul. Portowej 3 (obecnie MDK). Do rejestru zabytków ruchomych wpisane jest wyposażenie kościołów pw.: Św. Jana (stelle i kielich), Ducha Świętego (ołtarz), kolegiata NMP Królowej Świata (polichromia zakrystii) oraz krzyż pokutny przy ul. Gdańskiej (otoczenie krzyża wpisane jest do rejestru zabytków nieruchomych).

Wpis zabytku ruchomego do rejestru dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ale na wniosek właściciela tego zabytku. WKZ może wpisać z urzędu zabytek ruchomy do rejestru, jeśli istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywozu za granicę.

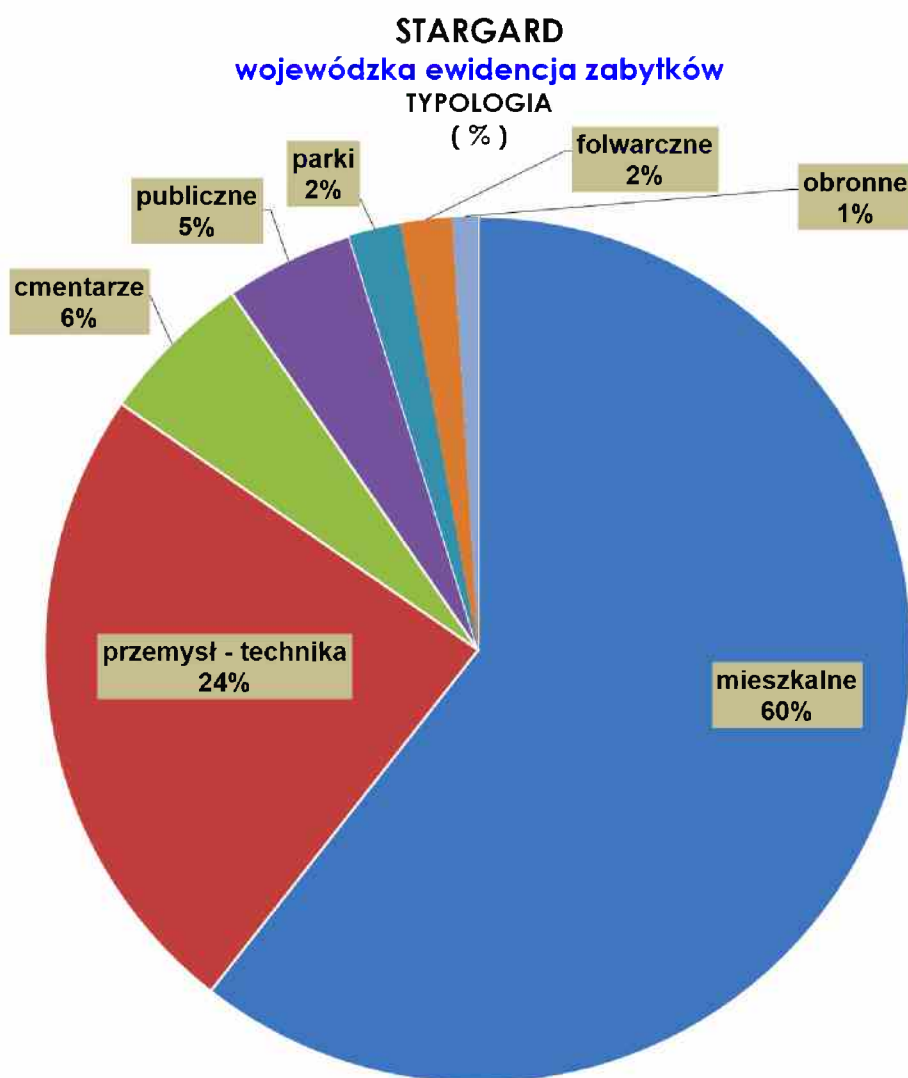
Wykaz zabytków ruchomych oraz innych obiektów ujętych w ewidencji jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie

5.3. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

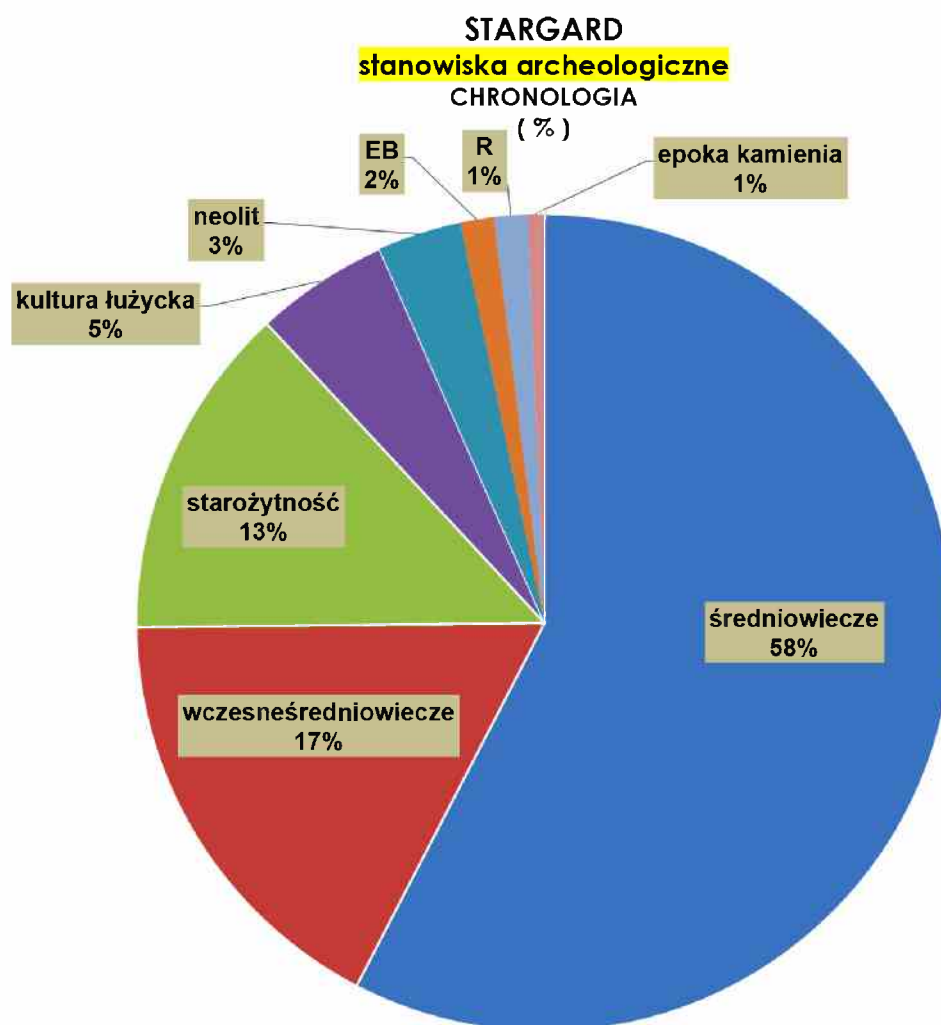
Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – **Wojewódzki Konserwator w Szczecinie** przygotował w 2010 r. „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Miasta Stargard ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”.

Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ) zostały obligatoryjnie wskazane do gminnej ewidencji zabytków (GEZ) – po weryfikacji terenowej i merytorycznej. Aktualnie WEZ Miasta Stargard liczy około 100 obiektów. W ostatnim okresie wyłączono z WEZ (a tym samym z GEZ) 8 budynków dawnej rzeźni przy ul. Rzeźniczej oraz wpisano (przeniesiono) do rejestru zabytków zespół i 7 budynków dawnych koszar Grenadierów.

Wśród obiektów ujętych w WEZ dominuje zabudowa mieszkalna (kamienice, domy wielorodzinne, domy i wille) oraz budynki związane z przemysłem i techniką (cukrownia, warsztaty kolejowe, młyny i spichlerze).

W granicach administracyjnych miasta znajduje się **108 stanowisk archeologicznych**³⁵ ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz dwa, wyżej opisane w rejestrze zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Dla ochrony stanowisk wyznaczono wokół każdego z nich strefę ochrony archeologiczno - konserwatorskiej: „W.II” lub „W.III”.

Wykaz zabytków nieruchomych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowi integralną część gminnej ewidencji zabytków – przyjętej Zarządzeniem Prezydenta Miasta Stargard Nr 371/2012 z dn. 19.IX.2012 r.

5.4. INNE

Na obszarze Miasta Stargard nie występują obszary objęte ochroną konserwatorską jako **Park Kulturowy**.

³⁵ Dane na podstawie sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2021 (Uchwała Nr XIV/176/2020 Rady Miejskiej w Stargardzie, z dnia 28 stycznia 2020 r.)

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ MIASTA STARGARD

(wybór dokumentów)

6.1. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD NA LATA 2017 – 2021

(Uchwała Nr XXXIX/427/2018 Rady Miejskiej w Stargardzie z dnia 27 lutego 2012 roku)

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku („**ustawa uozionz z 2003 r.**” - tekst jednolity z 23 marca 2022 r., poz. 840) na Prezydencie Miasta (burmistrzu, wójcie) spoczywa obowiązek sporządzania, co 2 lata sprawozdań (monitoringów). Sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi szczegółowy wykaz zrealizowanych zadań ujętych w trzech celach perspektywicznych, zgodnie z zapisami „**ustawy uozionz z 2003 r.**” Działania perspektywiczne (dalekosiężne), uzależnione są przede wszystkim od możliwości finansowych samorządu, sprawności organizacyjnej oraz współpracy podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań, harmonijnego odniesienia do strategii i innych opracowań planistycznych. Realizacja roli opiekuńczej samorządu Stargardu w stosunku do wyjątkowo bogatego dziedzictwa kulturowego (w tym Pomnika Historii) służy zarówno stargardzianom, jak i całemu społeczeństwu.

Gmina Miasto Stargard sporządziła sprawozdanie z realizacji GPOnZ na lata 2017-2021, za okres 2 lat przyjęte uchwałą Nr XIV/176/2020³⁶, z dnia 28 stycznia 2020 roku oraz przygotowała projekt z realizacji za lata 2019-2021.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard na lata 2017-2021 SPRAWOZDANIA (zadania oraz wskaźniki / rezultaty)

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO			
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2017-2021 na mocy uchwały Rady Miejskiej	Sprawozdanie za lata 2017-2021 wskaźniki
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzona 2010, aktualizowana w 2016)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta	1. Stan GEZ na 2021: 790 – obiektów / obszarów Weryfikacja GEZ: 2 – 2020 i 2021 (na potrzeby suikzpz) 2. 1 - wykaz na www.stargard z POnZ 2017-21

³⁶ Sprawozdanie stanowi załącznik do GPOnZ na lata 2017-2018.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	1. Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...) z 2011 r.	1. 18 - mpzp 1 - suikzp (zmiana 2018)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego	1. W zależności od potrzeb wystąpienie do Zachodnio-pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów wskazanych w Studium uwarunkowań (...) z 2011 r.	1. 3 – obiekty / obszary: - Kaszarnia, ul. Okrzei - Cmentarz żydowski, ul. Struga - Czerwone Koszary, ul. 11 Listopada (zespół)
	Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2026	1. W związku z wejściem w życie Ustawy o rewitalizacji (z 15.10.2015 r.) możliwa jest kontynuacja założeń w Gminnym Programie Rewitalizacji. Kontynuacja prac - przewidziane na lata 2010-2020; w tym: obszar rewitalizacji historycznego układu urbanistycznego/ Starówka i Śródmieście, w ramach którego znajduje się „Pomnik Historii” (od 2010)	1. 1 - kontynuacja działań zgodnie z założeniami z GPR
	Powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków w Stargardzie	1. Powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków	1. 1 – powołanie pełnomocnika (2017-2018). 1 – od 2019 r. MAH realizuje zadania miasta dot. zarządzania nad zabytkami i ochrony zabytków i w oparciu o dotację
	Podniesienie rangi dziedzictwa kulturowego Stargardu	1. Przygotowanie procedur, umożliwiających utworzenie stanowiska/zespołu ds. zarządzania pomnikami historii i aplikowania na listę UNESCO	1. 1 - prace studialne (wstępne) w sprawie kolegiaty NMP
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	1. Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieka nad nimi (teoria i praktyka)	1. 3 - spotkania opiekunów Pomników Historii 1 – szkolenie
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w rejestrze i w ewidencji) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	1. Monitoring stanu zabytków w zasobie (w rejestrze i ewidencji) 2. Budowa komputerowej bazy danych w oparciu o istniejący (i zaktualizowany w 2016 r.) GEZ	1. 1 - na bieżąco 2. 1 - na bieżąco
	Systematyczne remonty zabytkowych obiektów komunalnych (elewacje i konstrukcje)	1. Podjęcie starań nad ustaleniem w budżecie gminy środków finansowych na prace przy zabytkach komunalnych	1. 1 - patrz WPF 2. 1 – patrzy WPF

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

		2. Ustalenie priorytetów, ze szczególną rolą Pomnika Historii: doprowadzenie murów obronnych z czatowniami, basztami i bramami na całym obwodzie do dobrego stanu. wg programu prac oprac. przez UM	
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Stargard prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością Gminy Miasto Stargard	1. Realizacja uchwały Rady Miasta Nr XVI/159/2007 Rady Miejskiej z dn. 18 grudnia 2007 r.	1. 18 – dotacji 4 – beneficjentów kwota: 4 255 399 zł
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną - Znak Błękitnej Tarczy	1. Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Stargardzkiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy zgodnie z odpowiednimi przepisami	1. --- do realizacji
	Zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe kościołów na terenie miasta	1. Dofinansowanie montażu instalacji p.poż. i antywłamaniowych kościołów	1. 1 - W ramach uchwały na dofinansowania z 2007 r.
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach (kontynuacja)	1. Realizacja Uchwały Nr XXXI/350/09 RM z dnia 26 maja 2009 r. –Ustanowienie nagrody Prezydenta Miasta Stargard dla stargardzkich artystów, twórców i animatorów kultury. Kategoria: Działalność na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Przyznawany jest także tytuł Mecenasa Kultury	1. --- nie przyznano

**CEL PERSPEKTYWICZNY 2.
FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2017-2021 na mocy uchwały Rady Miejskiej	Sprawozdanie za lata 2017-2021 wskaźniki
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja zadań Wieloletniego Planu Finansowego Miasta Stargard Strategia Rozwoju Społeczno - gospodarczego dla miasta Stargard do roku 2020	1. Obszar rewitalizacji obejmujący teren Starego Miasta i Śródmieście, w tym obiekty w ramach Pomnika Historii 2. Rozwój atrakcyjności turystycznej miasta poprzez zaktywizowanie współpracy z gminami sąsiednimi (Kobyłanka, Stargard gm. wiejska)	1. Stare miasto i Śródmieście 8 – dotacji budżet: 47 924 681 zł dofinansowanie zewnętrzne: 24 231 372 zł Inne realizacje w obrębie obiektów zabytkowych: 4 – dotacje budżet: 78 518 136 zł dofinansowanie zewnętrzne:

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

			6 332 410 zł 2. ---
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	1. Przy współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych – kulturowych: - Szlak Dolina Iny" (wspólnie z JST leżącymi w OKK 6 Dolina Iny), zagospodarowanie brzegów Iny i Młynówki w granicach miasta na funkcje rekreacyjne wg opracowanego przez Miasto projektu etc.	1. 1 – zespół ds. realizacja zadania 2 – szlaki historyczno-turystyczne
	Budowa produktu turystycznego.: „Stargard -Klejnot Pomorza"	1. Współpraca ze stowarzyszeniami na rzecz produktu turystycznego „Stargard – Klejnot Pomorza", ustalenie form współpracy i zasad finansowania z budżetu miasta	1. 3 – targi krajowe 1 - targi w Berlinie
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych	1. Budowa i rozbudowa infrastruktury kajakowej, rowerowej i biegowej.	1. Ścieżki rowerowe wybudowane w latach 2017-2021: 9 365 m. Długość wszystkich ścieżek na rok 2021 w mieście wynosi 43 579,89 m, z czego gminnych ścieżek rowerowych jest 31 929,83 m.
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej (kontynuacja działań) Planowane jest przeniesienie CIT do Bramy Pyrzyckiej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych) 2. Przewodniki po zabytkach Stargardu (nie tylko rejestrowych), w tym w formie bezpłatnej	1. 2 – tablice 2. 1 - przewodniki (CIT)
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Miasta Stargard (kontynuacja działań)	1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Miasta Stargard	1. 6 - stowarzyszeń

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

	Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja	1. Udostępnianie strony www.Urzędu do promocji inicjatyw organizacji, stowarzyszeń, osób prywatnych do promocji inicjatyw organizacji, stowarzyszeń, osób prywatnych	1. 1 - na bieżąco
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów (kontynuacja działań)	1. Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania przy współpracy ze specjalistami zewnętrznymi (WKZ, BDZ)	1. - do realizacji
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Miasta Stargard	1. Ustalenie środków finansowych w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach w związku z realizacją uchwały Nr XVI/159/2007 Rady Miejskiej z dn. 18.12.2007 r.	1. 1 - na bieżąco

CEL PERSPEKTYWICZNY 3.

POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2017-2021 na mocy uchwały Rady Miejskiej	Sprawozdanie za lata 2017-2021 wskaźniki
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży nt. walorów dziedzictwa Stargardu (Pomnik Historii aplikowanie na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO) kontynuacja działań	1. Organizacja konkursów na autorskie programy edukacyjne /podręczniki n. t. historii, dziedzictwa kulturowego miasta i regionu, odpowiadających kolejnym poziomom nauczania - kontynuacja 2. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny, podkreśli wyjątkowość zabytków Stargardu (kontynuacja działań przez miejskie instytucje kultury - zagwarantowanie przez samorząd środków finansowych w dotacji podmiotowej)	1 – 2. Dni Stargardu / Dni Historyczne: 1 – festyn historyczny 3 – wycieczki / spacerów tematyczne 1 – muzeum zwiedzanie 1 – edukacja (lekcje muzealne) 1 – konkursy (szkoły) 1 – projekty (MZD) 1 – przewodnik
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie Muzeum, Książnicy, SCK, MDK, wystaw, pokazów n. t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków -kontynuacja działań	1. Opracowanie i realizacja programów wystaw n. t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (Muzeum, SCK, MDK, Książnica).	1. 10 – wystawy Park Bolesława Chrobrego i ul. Kardynała S. Wyszyńskiego (MAH i inne) 1 – cykl filmów (Książnica)

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

	Promocja znaczenia Ziemi Stargardzkiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego – kontynuacja działań	1. Przygotowanie cyklu spotkań z przedstawicielami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi Miasta 2. Kontynuacja Rocznika „Stargardia”, konferencje naukowe (Muzeum)	1. --- do realizacji 2. 1 – „Stargardia” – kolejne tomy 1 – „Archeologia Stargardu – kolejne 1 – konferencje naukowe (MAH)
	Bieżące uzupełnianie księgozbioru Książnicy Stargardzkiej i Muzeum o publikacje nt. historii i zabytków Pomorza Zachodniego	1. Zwiększenie środków z budżetu Miasta Stargard z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbioru biblioteki - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i>	1. 1 - na bieżąco
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu Gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego (Pomnik Historii, lista UNESCO)	1. Przez np. rozbudowę stron www., udział w Europejskich/ Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa, organizowanie kulturalnych imprez promujących dziedzictwo w skali lokalnej i ponadlokalnej – kontynuacja działań	1. 1 - rozbudowa stron www. 1 – promocja EDD / ZDD 1 – promocja imprez lokalnych
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: - Pomnik Historii - Katalog zabytków miasta Stargard - albumy, opracowania popularno- naukowe, monografie miejscowości/ dzielnic 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej)	1. 14 – publikacje MAH 2 – publikacje Książnica
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	1. Podjęcie lub kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez instytucje kultury (Muzeum, Książnica, SCK) 2. Upamiętnienie postaci w formie np. konferencji międzynarodowych związanych z miastem i regionem (np. Henryka Brunsberga, czy poświęconych dziejom Miasta po 1945 r – promowanie wielokulturowość)	1. 1 – Dzień Pionierów Stargardu (3 edycje) 2. 9 – nowe nazwy ulic i placów w nawiązaniu do historii miasta
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych,	1. Przygotowanie sesji naukowej promującej Pomnik Historii, rolę Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO dla Stargardu i regionu	1. 28 - MAH udział w konferencjach 9 - MAH projekty własne 11 – MAH badania archeologiczne

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

	historycznych, sztuk pięknych)		
	Rozbudowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych	1. Pomoc muzeum w tworzeniu niewielkich ekspozycji (np. w galeriach, historycznych wnętrzach) - wystawy fotograficzne w miejscach i przestrzeniach publicznych, np. parki (już istnieje)	1. 10 - wystaw w Parku Chrobrego
	Organizacja wydarzeń o znaczeniu krajowym Organizacja dorocznych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta (kontynuacja)	1. Udział w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta (wrzesień - każdego roku) - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD na terenie województwa: BDZ Szczecin, NID O/T Szczecin, Starostwo Powiatowe (kontynuacja współpracy)	1. 5 – coroczny udział w EDD / ZDD (corocznie): 2 - gry miejskie 1 – spacer miejski 2 – warsztaty 1 – promocja książki 1 – spotkanie 3 – koncerty 3 – wykłady 1 – objazd 1 – spektakl 2 – rajdy piesze 1 – posty (cykl) 2 – wystawy (w tym wirtualne) 1 - zwiedzanie

6.2. DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW

(Uchwała Rady Miejskiej w Stargardzie Nr XVI/159/07 z dnia 18 sierpnia 2007 roku)

Uchwała w sprawie określenie zasad i trybu udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków nie stanowiącym własności gminy - powstała w oparciu o zapisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity z 23 marca 2022 r., poz. 840), art. 81.

Podstawowym wyznacznikiem dla tego systemu decyzyjnego jest uchwała budżetowa na dany rok, z której wynikać powinno, jak duże środki przeznaczone zostały na dofinansowanie zadań z zakresu opieki nad zabytkami. Z uwagi na ilość stargardzkich zabytków, ich rangę oraz konieczność zapewnienia przejrzystości wydatkowania publicznych środków - sposób udzielania dotacji wymaga usystematyzowania w postaci przedłożonych zasad.

Wśród tych zasad wymieniono m.in.:

- dotacja może być udzielona do 100% nakładów koniecznych (...), może ona zostać podzielona na 2 części (w tym do 50% przed rozpoczęciem prac w oparciu o kosztorys inwestorski);
- wnioskodawca winien dołączyć wszelkie wymagane prawem pozwolenia (w tym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków).

Szczególnie istotny wydaje się paragraf 6 wskazujący, jakie kryteria będą brane pod uwagę przy ocenie wniosku:

1. stan techniczny zabytku;
2. dostępność zabytku dla społeczności lokalnej i turystów;
3. promowanie kultury i historii;
4. wzbogacenie oferty turystycznej i kulturalnej Miasta;
5. wysokość zaangażowania środków własnych.

Uchwała precyzuje sposób przekazania dotacji, jej rozliczenia lub ewentualnego zwrotu w przypadku niewłaściwego wykorzystania.

Kwoty dofinansowań w poszczególnych latach zawierają sprawozdania z realizacji GPOnZ na lata 2017-2021 – patrz tabela w pkt. 6.1.

6.3. STANOWISKO ds. OCHRONY ZABYTKÓW / MIEJSKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

Z inicjatywy Prezydenta Miasta Stargard w strukturze Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie miało powstać Biuro Konserwatora Zabytków Miasta Stargard. Obowiązki pełnomocnika do spraw jego organizacji pełnił w okresie od 05 czerwca 2017 do 30 września 2018 r. pracownik Działu Dokumentacji Zabytków w MAH. W dniu 27 lutego 2018 r. Rada Miejska w Stargardzie jednogłośnie podjęła uchwałę Nr XXXIX/430/2018 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Dyrektora Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie porozumienia o powierzeniu przez Wojewodę Zachodniopomorskiego prowadzenia na obszarze Miasta Stargard niektórych zadań z zakresu właściwości wojewódzkiego konserwatora zabytków. Niestety pomimo wielomiesięcznych starań, Wojewoda Zachodniopomorski nie wyraził woli zawarcia przedmiotowego porozumienia. Stąd też z końcem września 2018 r. Pełnomocnik ds. organizacji Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków w Stargardzie zakończył swoją działalność.

W dn. 19 listopada 2019 r. Gmina Miasto Stargard zawarła **porozumienie ws. realizacji przez Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie niektórych zadań dot. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**

W ramach porozumienia Muzeum zobowiązane jest do nadzoru, redakcji i niezbędnych korekt kolejnych edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Stargard; realizacji przedmiotowego dokumentu we współpracy z podmiotami, instytucjami prowadzącymi na terenie Stargardu działalność obejmującą ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami; sporządzania raz na dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ; weryfikowania raz na dwa lata Gminnej Ewidencji Zabytków Stargard.

W dn. 08 lipca 2021 r. Gmina Miasto Stargard zawarła kolejne **porozumienie ws. realizacji przez Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie niektórych zadań dot. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz opieki nad miejscami pamięci i pomnikami** przy udziale Zarządu Usług Komunalnych i Stargardzkiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego Sp. z o.o. W ramach porozumienia Muzeum zobowiązane jest do zarządzania następującymi obiektami zabytkowymi: Baszta Białogłówek, Baszta

Tkaczy, Brama Pyrzycka, Baszta Jeńców, basteje przy ul. Strażniczej, Baszta Morze Czerwone, mury obronne na całej długości, krzyż pojednania (d. pokutny).

W 2021 r. dzięki dotacji przyznanej przez Gminę Miasto Stargard w wys. 100 000 zł. Muzeum zrealizowało następujące zadania: miejski mur obronny przy ul. Klasztornej (rozebrano odcinek zawalonego muru, materiał budowlany zabezpieczono do odbudowy); Brama Pyrzycka (naprawa rynien); Baszta Morze Czerwone (naprawa schodów, zabezpieczenie wszystkich otworów przed ptakami, solidne wysprzątanie wnętrza i tarasów); krzyż pojednania d. krzyż pokutny (zagospodarowanie otoczenia, wykonanie tablicy informacyjnej); założono książki obiektów budowlanych dla wszystkich zabytków zarządzanych przez Muzeum); zakup drona w celu kontroli stanu zachowania obwarowań, dokumentacji i ich promocji.

Zarządzenie Prezydenta Miasta Stargard (Nr 62/2020 z dnia 4 marca 2020 r.) określa zadania Wydziału kultury, sportu, turystyki i promocji m. Stargard w tym. m.in.; dotyczące ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Należy także rozważyć możliwość **utworzenie odrębnego stanowiska ds. zarządzania Pomnikiem Historii** (we współpracy ze stroną kościelną). W kompetencjach tego stanowiska/zespołu byłoby także przygotowanie aplikacji na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Procedury te wymagają czasu, stosownej wiedzy merytorycznej, zaangażowania środków finansowych. Miasto Stargard jest szczególnie predestynowane w województwie zachodniopomorskim do podjęcia takich starań.

6.4. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA STARGARD

(Uchwała XXXIX/418/2018 RM z dnia 27 lutego 2018 r.) zwane dalej „SUiKZP 2018”³⁷).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i podstawowy element strategii rozwoju w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na terenie ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

³⁷ W 2022 projekt zmiany w SUiKZP został wyłożony do wglądu publicznego, trwa procedowanie.

Studium (...) zawiera także – istotny z punktu widzenia niniejszego Programu Opieki (...) dział: „Ochrona i kształtowania środowiska kulturowego”; wskazuje m.in. na:

- merytoryczne uzasadnienie ochrony zasobów kulturowych i historycznej kompozycji miasta;
- obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego;
- obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w tym dziedzictwa archeologicznego;

Opracowanie zawiera także wykaz obiektów proponowanych do wpisu do rejestru, obiekty wskazane do ochrony poprzez m.p.z.p lub decyzje o warunkach zabudowy.

6.5. STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI DLA MIASTA STARGARD do roku 2020 z perspektywą do 2023 roku („SRTMS 2023”)

Strategia Rozwoju Turystyki dla Miasta Stargard powstała na użytek i zapotrzebowanie Władz Miasta Stargard. Aktualizacja dotyczyła danych statystycznych za rok 2015 oraz treści merytorycznych i wpisania nowych zadań w wytyczonych już kierunkach rozwoju turystyki w Stargardzie w latach 2014-2020. Zaktualizowany dokument obowiązujący do roku 2020 z perspektywą do roku 2023. W swoich założeniach jest to dokument otwarty, przystępny, umożliwiający konieczne zmiany.

Podstawą rozwoju turystyki na danym obszarze jest tzw. produkt turystyczny, co wiąże się to z poszukiwaniem wartości unikatowych, będących wyróżnikiem danego terenu. „Atrakcyjne produkty turystyczne to te, które wykorzystują zasoby obszaru zakorzenione w jego specyfice, historii, kulturze, folklorze, obyczajowości, a zarazem zagospodarowujące istniejącą infrastrukturę oraz odpowiadające na potrzeby odbiorców”.

Stargard posiada warunki i predyspozycje do rozwoju turystyki miejskiej i tranzytowej, co zbadano w Audycie Turystycznym Województwa Zachodniopomorskiego. Od lat trwają intensywne prace nad wykreowaniem **submarki** turystycznej. W opracowaniu autorzy podkreślają bogaty zasób zabytków architektonicznych oraz żywe zainteresowanie stargardzian własną historią. Istotną rolę odgrywają stowarzyszenia, organizacje pozarządowe promujące dziedzictwo kulturowe, Muzeum, liczne publikacje historyczne.

Jako wiodące organizacje promujące dziedzictwo miasta wymienia się:

Towarzystwo Przyjaciół Stargardu (TPS) - statutowo zajmuje się pobudzaniem i wspieraniem wszelkich inicjatyw kulturalnych i turystyczno-krajoznawczych zmierzających do rozwoju i promocji Stargardu. Z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Stargardu zostało uruchomione Centrum Informacji Turystycznej. Członkowie TPS opracowali koncepcję szlaku turystycznego „Stargard – Klejnot Pomorza”, eksponującego walory zabytkowe i krajobrazowe Miasta, w szczególności terenu Starego Miasta.

TPS prowadzi działalność wydawniczą (książki, foldery, W ostatnich latach to m.in.: dwie edycje „Stargardzkiego ABC”, przewodnik po atrakcjach Powiatu Stargardzkiego „Ziemia Stargardzka z bliska”, monografia zabytku „Kościół św. Jana”, mapki szlaku turystycznego „Stargard Klejnot Pomorza” (w języku polskim, niemieckim i angielskim), a także historyczne: „Dzieje Kolei Stargardzkiej”, „Stargard –1945.” (w języku polskim i niemieckim), „Przewodnik po Stargardzie” oraz wydany przez Wydawnictwo Walkowska na podstawie opracowań TPS po raz pierwszy w 2013 roku „Stargard. Praktyczny Przewodnik Turystyczny”, autorstwa J. Zenknera, ponadto „Stargard nie tylko dla dzieci”.

TPS było inicjatorem zmiany nazwy Miasta Stargard (Szczeciński) na Stargard uwieńczonej sukcesem po ponad 10 latach starań; zmiana obowiązuje od 1 stycznia 2016 roku.

Atrakcje turystyczne Stargardu i oferta turystyczna prezentowana są też na stronie www.cit.stargard.com.pl; www.tps-stargard.pl.

PTTK Oddział w Stargardzie, którego statutowym obowiązkiem jest gromadzenie i opieka nad dokumentami, publikowanie i upowszechnianie wiadomości o ziemi stargardzkiej i historii Stargardu. Stargardzki Oddział PTTK, opiekuje się wyznaczonymi szlakami rowerowymi i pieszymi w okolicach Stargardu oraz organizuje i promuje: rajdy piesze, rowerowe oraz wycieczki autokarowe. Funkcjonuje także Oddział Kolejowy Towarzystwa.

Bogate dziedzictwo kulturowe miasta wpisuje się jako element szlaków turystycznych:

Okres Prastłowiński:

- Szlak Kamiennych Kręgów Megalitycznych

Okresu średniowiecza:

- Szlak I misji chrystianizacyjnej Ottona z Bambergu na terenie Stargardu;
- Szlak Sydonii von Borck – Stargard, Krępcewo, Marianowo;
- Szlak Templariuszy;
- Szlak Cysterski;
- Szlak Joannitów;
- Szlak Hanzeatyckich Kupców

Okresy późniejsze:

- Szlak Spichlerzy Pomorskich

Inne szlaki turystyczne (piesze i rowerowe) gdzie jednym z etapów jest miasto Stargard:

- **Szlak Anny Jagiellonki** – (niebieski, ok. 35 km) szlak został nazwany dla uczczenia Anny Jagiellonki, która w dniu 2 lutego 1491 wraz z orszakiem wyruszyła ze Stargardu do Szczecina w celu poślubienia Bogusława X.
- **Szlak im. Hetmana Stefana Czarnieckiego** - (czerwony ok. 62 km) nazwa szlaku upamiętniająca pobyt wojsk polskich pod dowództwem hetmana, w tej okolicy.
- **Trasa rowerowa czerwona:** 30 kilometrów; Stargard – Grzędzice – Morzyczyn – Wierzchląd – Koszewo – Skalin – Stargard
- **Trasa rowerowa niebieska:** 29 kilometrów; Stargard – Ulikowo – Pęzino – Trzebiatów – Strachocin – Stargard

- **Trasa rowerowa zielona:** 28 kilometrów; Stargard – Morzyczyn – Jęczydół – Bielkowo – Kołbacz – Kobylanka – Morzyczyn – Stargard
- **Projekt 15 południk**

Stargard jest jednym z miast, przez które przebiega 15 południk długości geograficznej wschodniej. W pobliżu tego miejsca znajduje się, ustawiony tam w okresie międzywojennym kamienny obelisk. W celu prowadzenia działań promocyjnych Gminy leżące na tej długości geograficznej: Gmina Rewal, Gmina Pyrzyce, Gmina Golczewo, Gmina Osina i Gmina Miasto Stargard podpisały list intencyjny dotyczący współpracy.

Szlaki nawiązujące do wspólnej kultury europejskiej:

Gmina Miasto Stargard na mocy Uchwały RM NR XI/144/2019 r. z dnia 29 października 2019 r. zdecydowało **o wystąpieniu z międzynarodowego stowarzyszenia Europejski Szlak Gotyku ceglanego**. W uzasadnieniu podano m.in.:

„(...) mając na uwadze podejmowane przez Gminę Miasto działania, których celem jest ograniczenie wydatków bieżących, a także na fakt, iż cele związane z informacją i promocją, dotyczącą stargardzkich zabytków architektury gotyckiej, mogą być realizowane w innych formułach i przy znacznie niższych kosztach we współpracy z Muzeum Archeologiczno-Historycznym w Stargardzie, zasadne jest wystąpienie Gminy Miasto Stargard ze stowarzyszenia pn. Europejski Szlak Gotyku Ceglanego”.

Nowa Hanza

Hanza Nowożytna zwana inaczej Nową Hanzą, założona w 1980 roku jest największym międzynarodowym dobrowolnym związkiem miast. Należy do niej pod przewodnictwem Lubeki ponad 200 miast w 16 państwach, w tym od 2001 roku również Stargard.

W roku 2004 podczas posiedzenia Prezydium Międzynarodowego Związku Hanzy ustalono, że Święto Hanzy (Dzień Hanzy) będzie odbywało się w maju. Dnia 20 lutego 2004 roku została podpisana w Gdańsku *Deklaracja o Współpracy Polskich Miast Hanzeatycznych*. Polskie Miasta Hanzeatyczne zobowiązały się do rozszerzania i pogłębiania wzajemnej współpracy na terenie Polski i poza jej granicami w dziedzinach kultury, gospodarki, spraw socjalnych, polityki i ochrony środowiska.

W 2026 roku Stargard będzie gospodarzem Dni Hanzy.

Związek Miast Polskich

Stargard jest członkiem tego związku od 1999 roku. Związek Miast Polskich zajmuje się promocją miast (targi krajowe i zagraniczne, konferencje, seminaria, warsztaty, wystawy, konkursy) oraz prowadzi działalność informacyjną i wydawniczą. Związek Miast Polskich jest członkiem Rady Gmin i Regionów Europy (CEMR), w skład której wchodzi 45 organizacji gmin, powiatów i regionów z 31 krajów Europy. Związek ma podpisaną umowę o współpracy z Niemiecką Sekcją CEMR, Estońskim Związkiem Miast oraz z Ukraińskim Związkiem Miast.

Szczególne znaczenie na kulturalnej mapie Stargardu posiada **Muzeum Archeologiczno-Historyczne (MAH)**, działające od 1960 roku. Instytucja ta funkcjonuje

w zabytkowych obiektach: Odwachu, dwóch kamienicach przy Rynku oraz Bastei. W 2013 roku zakończono modernizację Bastei ze środków UE Interreg IVA w ramach projektu „Dwa miejsca z historią (...)”. Obecnie stargardzkie muzeum posiada jedną z najnowocześniejszych multimedialnych ekspozycji w województwie. Instytucja ta może się poszczycić bogatą ofertą edukacyjną. MAH jest dla miasta ośrodkiem badawczym o zasięgu ponadregionalnym z bogatymi publikacjami. Szczególnym wydarzeniem w latach 2014, 2015 i 2016 była inscenizacja historyczna dotycząca Wojny Trzydziestoletniej 1618-1648 (obejrzało ją ok. 10 tys. widzów).

Problematyka rozwoju produktów turystycznych, to wg autorów Strategii (...) konieczność rozwijania szlaku turystycznego „Stargard – Klejnot Pomorza”, powinien to być najbardziej rozpoznawalny produkt turystyczny miasta, służący zarówno turystom jak i mieszkańcom.

6.6. GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY MIASTO STARGARD na lata 2016-2026

(Uchwała NR II/34/2018 z dnia 18 grudnia 2018 r.)

Rewitalizacja – kompleksowy, skoordynowany, wieloletni, prowadzony na obszarze zdegradowanym proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, inicjowany przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne.

W skład rewitalizacji wchodzi zarówno działania mające na celu rewaloryzację (przywracanie wartości, remont, modernizacja obiektów o szczególnej wartości zabytkowej), renowację, konserwację (utrzymanie zabytku w dobrym stanie) jak i adaptację do nowych funkcji (z zachowaniem walorów historycznych i architektonicznych obiektu).

W dniu 18 listopada 2015 roku weszła w życie Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku (Dz.U. 2015, poz.1777), która umożliwia kontynuację zadań zapisanych w Lokalnych Planach Rewitalizacji. Rada Miejska w Stargardzie podjęta 26 stycznia 2016 roku uchwałę Nr XV/175/2016 w sprawie wyznaczenia obszarów zdegradowanych i obszaru kryzysowego na podstawie diagnozy z Lokalnego Programu Rewitalizacji³⁸ oraz Uchwałę Nr XV/176/2016 w sprawie przystąpienia do sporządzenia **Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR)** dla Gminy Miasto Stargard na lata 2016-2026.

Dzięki szerokiej partycypacji społecznej udało się stworzyć dokument (**GPR Gminy Miasto Stargard**), który jest odpowiedzią na potrzeby stargardzian z obszaru rewitalizacji.

³⁸ LPR został szczegółowo przybliżony w I. edycji GPOnZ dla Gminy Miasto Stargard na lata 2012-2016.

Część programowa zawiera najważniejsze założenia procesu rewitalizacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji Gminy Miasto Stargard w latach 2016–2026, tj. wizję wyprowadzenia go ze stanu kryzysowego, misję, cele rewitalizacji wraz z kierunkami działań mającymi na celu eliminację lub ograniczenie zidentyfikowanych negatywnych zjawisk i wykorzystanie potencjałów lokalnych. Zostały w niej zawarte podstawowe oraz uzupełniające projekty rewitalizacyjne powiązane ze sobą i współoddziałujące na obszar rewitalizacji. W tej części znajdują się szacunkowe ramy finansowe wraz ze wskazaniem źródeł ich finansowania.

Część wdrożeniowa składa się z systemu realizacji (wdrażania) dokumentu, a także systemu monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu w reakcji na zmiany w otoczeniu. Wskazane zostały mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych i innych podmiotów oraz grup nieformalnych - aktywnych na terenie gminy na każdym etapie procesu rewitalizacji, tj. diagnozowania, programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji. Przedstawiono również przebieg procesu opiniowania dokumentu przez instytucje zewnętrzne oraz procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

GPR zawiera m.in. szczegółowo opisane strefy ochrony konserwatorskiej (A, B, K, E), wykaz obiektów objętych ochroną (wpis do rejestru zabytków). Te podstawowe uwarunkowania zawierają także inne opracowania planistyczne i strategiczne (przywoływane już wcześniej).

Obszar rewitalizacji Śródmieście Starówka

„Prace nad dokumentem przeprowadzane były w oparciu o model partycypacji społecznej, dzięki uczestnictwu w tych procesach mieszkańców Stargardu oraz innych grup interesariuszy (przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, właścicieli zabytków, przedstawicieli wydziałów i jednostek organizacyjnych Urzędu Miejskiego, placówek oświatowych, Powiatowego Urzędu Pracy w Stargardzie) m.in. została zaktualizowana diagnoza obszaru rewitalizacji Gminy Miasto Stargard, którym jest Śródmieście Starówka”³⁹.

Planowane przedsięwzięcia na obszarach zdegradowanych ujęte w GPR to m.in.:

- Trasa Muzealna – rewaloryzacja zabytkowego systemu umocnień miasta Stargard, stanowiących Pomnik Historii wraz z nadaniem im nowych funkcji;
- rewitalizacja zieleni nad Iną i Parku Zamkowego;
- Stargard Klejnot Pomorza – renowacja historycznej zabudowy miasta;
- muzealne kamienice pełne tajemnic
- rewitalizacja podziemnej i naziemnej części Starówki w Stargardzie;
- SPICHRZ - Projekt zakłada kompleksowy remont zabytkowego spichrza z XVII w.

Interesariuszami rewitalizacji są w szczególności następujące grupy społeczne:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na

³⁹ s. 52 GPR

tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;

- 2) inni mieszkańcy gminy;
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- 5) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- 6) organy władzy publicznej.

Komitet Rewitalizacji - stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą wójta, burmistrza albo prezydenta miasta.

6.7. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA STARGARD („MPZP”)

(wprowadzane w życie na podstawie Uchwał Rady Miejskiej)⁴⁰

Miasto Stargard posiada (w części) „MPZP” dla obszarów o szczególnych wartościach historyczno-konserwatorskich (wpisanych do rejestru zabytków, objętych strefami ochrony konserwatorskiej), co jest równoznaczne z uzyskaniem pozytywnej opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, określającej m.in. zasady postępowania, procedury dotyczące prowadzenia inwestycji, nadzory archeologiczne.

Uchwały dotyczące MPZP lub ich zmian winny być zgodne ze Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego Miasta Stargardu (uchwała NR XXXIX/418/2018 z dnia 28 lutego 2018 roku).

Na terenach objętych o szczególnych wartościach historycznych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego miasta zaleca się kształtowanie architektury współczesnej inspirowanej zabudową historyczną miasta lub odtworzenie form historycznych na podstawie przekazów archiwalnych.

Wszystkie obiekty budowlane oraz elementy zagospodarowania terenu, realizowane na terenie Starego Miasta, powinny charakteryzować się dużymi walorami architektonicznymi i estetycznymi, wysokim standardem wyposażenia i wykończenia oraz podkreślać walory historycznego, staromiejskiego krajobrazu miasta.

Stosowane materiały wykończenia fasad oraz nawierzchni ulic, chodników i placów należy dostosować do charakteru krajobrazu staromiejskiego. W tym celu zaleca się:

- 1) stosowanie nawierzchni brukowych z kostki kamiennej, (niedopuszczalne jest stosowanie gładkich nawierzchni asfaltowych lub betonowych),
- 2) stosowanie naturalnych materiałów elewacyjnych,

⁴⁰ wykaz nowych mpzp znajduje się w sprawozdaniach z realizacji GPOnZ M. Stargard

- 3) stosowanie w elewacjach kolorów nasyconych zgodnych z historycznie stosowanymi.

Dla wszystkich inwestorów na terenie objętym zmianą planu ustala się wymóg zapewnienia indywidualnego rozwiązania projektowego dla każdej z kamienic oraz koordynacji inwestycji od etapu projektowania do zakończenia jej realizacji z inwestorami sąsiednich obiektów.

Przed przystąpieniem do inwestycji ustala się wymóg:

- 1) przeprowadzenia badań architektoniczno - archeologicznych oraz koordynacji badań z pracami budowlanymi na terenach objętych zmianą planu,
- 2) uzyskania zaleceń konserwatorskich.

Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę na obszarze wpisanym do rejestru zabytków ustala się wymóg uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

6.8. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW (GEZ)

(Przyjęta Zarządzeniem Prezydenta Miasta Stargard Nr 371/2012 z dn. 19.IX.2012 r.)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „**GEZ**” w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także z wagi na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴¹ wzmacnia znaczenie „**GEZ**”. W art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy*⁴². Rozporządzenie z 2019 r. wprowadza nowy wzór karty GEZ oraz określa sposób uzgodnienia (porozumienia) z WUOZ w odniesieniu do obiektów typowanych przez wójta, burmistrza, prezydenta do GEZ.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, **prezydenta miasta**) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3:

⁴¹ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

⁴² Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie: „W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w „GEZ” jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku, o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020, poz. 293, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁴³.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

„GEZ” Miasta Stargard została opracowana w 2011 i 2016 roku i zawiera:

- zabytki architektury: obiekty sakralne, mieszkalne, obronne, gospodarcze, użyteczności publicznej, zabytki techniki, mosty, małą architekturę;
- układy przestrzenne (obszary);
- cmentarze: komunalne, wyznaniowe, wojenny;
- zieleń komponowaną: parki, aleje, formy krajobrazowe;
- archeologię (stanowiska i strefy)

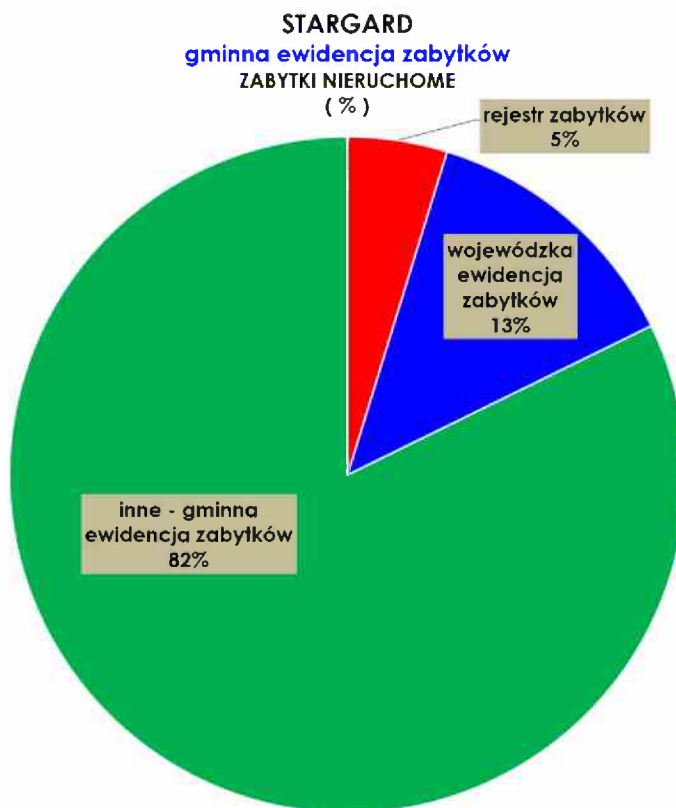
Karty „GEZ” posiadają podstawowe informacje o obiektach, tj. dane adresowe, geodezyjne, datowanie, materiał i technologie wykonania, formę ochrony, opis merytoryczny, lokalizacje w terenie, materiał fotograficzny.

„GEZ” Miasta Stargard liczy aktualnie 890 obiektów (obszarów)

- A. 780 zabytków nieruchomych, w tym:
 - 37 obiektów (obszarów) wpisanych do rejestru zabytków
 - 90 obiektów (obszarów) ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
- B. 110 zabytków archeologicznych, w tym:
 - 2 stanowiska wpisane do rejestru zabytków
 - 108 stanowisk ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

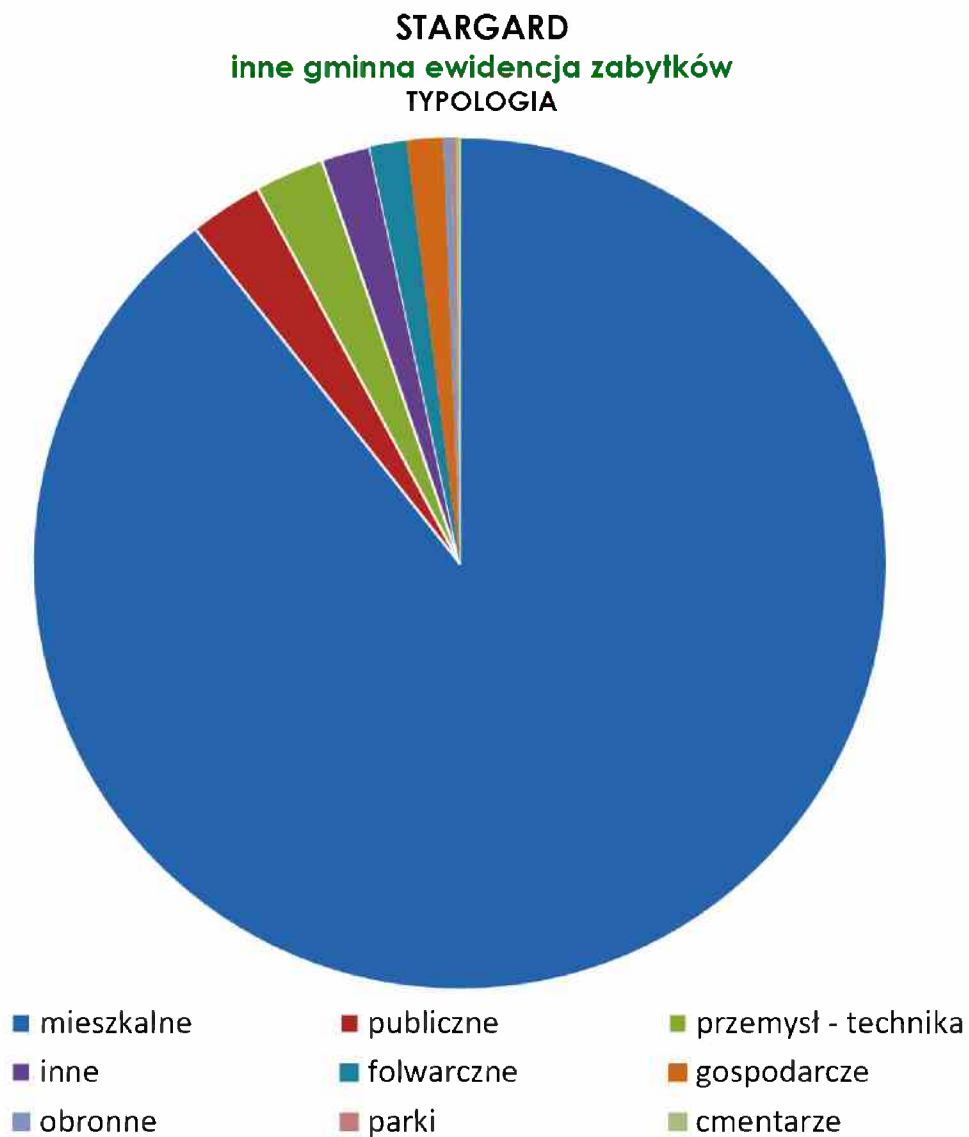
⁴³ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

„GEZ” jest na bieżąco aktualizowana i uzgadniana z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie.

„GEZ” Miasta Stargard ma charakter zbioru otwartego, została przyjęta Zarządzeniem Nr 371/2012 Prezydenta Miasta Stargard z dnia 19 września 2012 roku.

Planowane jest udostępnienie wykazów GEZ oraz kart GEZ w wersji elektronicznej, w ramach informacji przestrzennej na stronie www.stargard.eu.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA STARGARD

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Miasta Stargard (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw.

7.1. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Historycznie ukształtowany średniowieczny układ urbanistyczny Stargardu pozostaje czytelny. Poważne straty poniosła natomiast zabytkowa zabudowa staromiejska (w 1945 roku w wyniku działań wojennych zniszczeniu uległo ok. 90% budynków). Całość dodatkowo zdewaloryzowały późniejsze nawarstwienia kubaturowe budownictwa wielkopłytkowego. Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej (a zwłaszcza wpisanie układu staromiejskiego do rejestru zabytków) stanowią swoistą barierę, ale istotne znaczenie ma także świadome działanie właścicieli obiektów.

Powstające plany i strategie zarówno na szczeblu miejskim zakładają rewitalizację historycznego założenia urbanistycznego Stargardu, co wymaga pozyskania funduszy zewnętrznych i zaangażowania środków z własnego budżetu. Samo ustanowienie Pomnika Historii (dla ściśle określonego fragmentu układu staromiejskiego i zabudowy) nie oznacza automatycznie wzrostu przyznawanych funduszy (choćby w MKiDN).

Pojęcie „zabytkowy” nie oznacza wyłącznie „wpisany do rejestru zabytków”; to również: ewidencyjne ciągi zabudowy ulic; kamienice XIX-wieczne i XX-wieczne jednorodne zespoły zabudowy mieszkalnej (np. ul. Józefa Piłsudskiego, Wojska Polskiego), zespoły zieleni komponowanej, historyczne nekropolie, upamiętnienia etc., zabytki techniki, obiekty użyteczności publicznej. Większość tych obiektów i zespołów znajduje się w Wojewódzkiej (WEZ) lub Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ), ale to na właścicielach spoczywa obowiązek ich utrzymania w należyłym stanie. Stąd tak istotna jest rzeczowa współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami i wspólnotami mieszkaniowymi.

Zrozumiała chęć poprawy warunków mieszkaniowych (termomodernizacje, wymiana stolarki na PCV, nowe pokrycia dachowe, dysharmonizująca kolorystyka elewacji) niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji – istotnych w przestrzeni miejskiej – jednorodnych zespołów zabudowy. Niejednokrotnie takie zmiany skutkują całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji. Wspólnoty mieszkańców borykają się nierzadko z brakiem środków finansowych, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków, a obiekty będące w jedynie w Gminnej Ewidencji Zabytków często są wykluczone z możliwości uzyskania dotacji na prace konserwatorskie jak ma to miejsce w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

W granicach historycznego centrum – zwłaszcza w obrębie obszaru ustanowionego Pomnikiem Historii – wszystkie inwestycje budowlane winny powstawać

wyłącznie na zasadzie rewaloryzacji historycznej. Nie powinny być to też obiekty o zbyt dominujących gabarytach i formach architektonicznych, niekorzystnie wpływających na panoramę miasta. Wskazane jest utrzymanie granic historycznych kwartałów, wielkości parceli, linii zabudowy. Oczywiście to na poziomie powstawania planów winny się odbywać szeroko zakrojone konsultacje społeczne, dyskusje nad projektami. Dla obszarów chronionych kluczowe znaczenie mają uzgodnienia i pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Obszar chroniony jako Pomnik Historii ma swoje prawa („to kwintesencja polskiego dziedzictwa kulturowego, to najlepiej zachowane i najcenniejsze zabytki, które przetrwały do naszych czasów w formie możliwie niezmienionej”⁴⁴); stanowi w sylwecie miasta wartość szczególną. Średniowieczne obwarowania, wybitna gotycka architektura kościoła p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata to także istotny element europejskiego dziedzictwa. Wymagający wysokich nakładów finansowych, odpowiedniej promocji i to w skali ponad-regionalnej.

W kompetencji władz Stargardu jest rozpoczęcie prac nad złożeniem aplikacji – wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, powołanie stanowiska/zespołu zarządzającego Pomnikiem Historii i przygotowującego aplikację do UNESCO.

Współczesny Stargard to organizm miejski złożony ze zróżnicowanych elementów: układu średniowiecznego (częściowo zatartego), układu osiedli XX-wiecznych (odciętych od centrum linią kolejową, zakładami, koszarami), współczesnymi osiedlami mieszkalnymi oraz osiedlem powojkowym (z terenem dawnego lotniska).

Dla układu urbanistycznego Stargardu istotnym jest utrzymanie (tam gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej zabudowy, rodzajów nawierzchni, zieleni.

Tradycje Stargardu jako miasta garnizonowego sięgają XVII wieku i do dzisiaj w przestrzeni miasta zachowały się: Odwach przy Rynku Staromiejskim wybudowany na początku XVIII wieku, na ul. Śląskiej budynek magazynowy dla garnizonu, oraz tzw. Czerwone Koszary (kompleks wpisany do rejestru zabytków), które zostały wzniesione w latach 1881-1884 jako zespół monumentalnych budowli, usytuowanych na zachód od centrum miasta. Pracami budowlanymi kierował mistrz budowlany Emil Drews. Do końca II wojny światowej w koszarach stacjonował 9. Pułk Grenadierów Kołobrzeskich Hrabiego Gneisenau, a po 1945 r. – jednostki Wojska Polskiego. W latach 30. XX wieku wybudowano tzw. „Białe Koszary” usytuowane przy Alei Żołnierza, w miejscu dawnego placu ćwiczeń.

Oba te kompleksy koszarowe pozostają we władaniu wojska i to na nim spoczywa obowiązek należytego utrzymania ich zabytkowej substancji.

Na szczególną uwagę i staranną opiekę zasługują budowle rezydencjonalne i willowe. Ciekawym obiektem jest Pałac Giżynek, który powstał w poł. XIX wieku, w I. 20. XX wieku przebudowano go i nadano cechy neogotyckie. Po 1945 roku właścicielem było Państwowe Gospodarstwo Rolne, a od lat 90. XX wieku jest wielorodzinnym budynkiem mieszkalnym. Tego typu obiekt stanowi interesujący element w ramach układu miejskiego Stargardu (stan zachowania wymaga pilnych

⁴⁴ P. Florjanowicz „Pomniki Historii Najcenniejsze obiekty i zespoły zabytkowe w Polsce”, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2011

nakładów inwestorskich). Problem stanowi właściwe utrzymanie tego zabytku przy zróżnicowanym pojmowaniu zakresu jego ochrony przez właścicieli.

„Pałac Panorama” przy ul. Ochronnej 9, jest kompleksem trzech budowli z 1861 r., przed wojną należał do bractwa kurkowego, następnie mieściła się tam siedziba LOK – u, a także kino. Dodatkowy walor stanowi niemal czterohektarowy park „Panorama”. Pałac przy ul. Lotników, powstał w XIX w. Wskazana jest harmonijna, kompleksowa opieka nad zespołem pałacowo-parkowym.

Cenny zasób historycznej zabudowy stanowią wille w tym: Willa Karowów, ob. Młodzieżowy Dom Kultury, zbudowana przy ul. Portowej 3 w 1926 roku, przez właścicieli pobliskiego Wielkiego Młyna. Kolejne przy ulicach: Bolestawa Krzywoustego 1, Brzozowej 22, Wojska Polskiego 3 - willa Sonnabenda, ob. tymczasowa siedziba Książnicy Stargardzkiej, przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 1, S. Czarnieckiego 34, ul. Gdyńska 2, willa z założeniem ogrodowym przy ul. Szczecińskiej 17 (ob. Dom Kultury Kolejarza).

Obiekty użyteczności publicznej to m.in. dziewiętnastowieczne budynki szkolne. Należy tutaj wymienić: I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza przy ul. Staszica, z czytelnymi nawiązaniem do antyku. Budynek powstał w latach 80. XIX wieku. Projekt architektoniczny budynków szkolnych był prezentowany na wystawie światowej pod koniec XIX wieku jako przykład pruskiego budownictwa szkolnego. Trójkondygnacyjny budynek szkolny z czerwonej cegły przy ul. Kazimierza Wielkiego 17, wzniesiono w 1875 roku. W Parku 3 Maja w latach 1908-1911 wybudowano monumentalny gmach w kształcie litery L; dawniej mieściła się tam szkoła dla dziewcząt im. Królowej Luizy, a obecnie Zespół Szkół nr 1, do kompleksu szkolnego należał także internat dla dziewcząt (obecnie budynek Starostwa Powiatowego). Heinrich Deneke zaprojektował dwa kompleksy szkolne przy ul. B. Limanowskiego, dzisiaj mieszczą się tam szkoły podstawowe. Niezwykle interesującym rozplanowaniem charakteryzuje się Szkoła Podstawowa Nr 7 na Placu Majdanek z l. 20. XX wieku. Stanowiła ona część całego kompleksu osiedla mieszkalnego, zrealizowanego według idei „miasta-ogrodu”. Jak wcześniej wspomniano obiekty te pełnią w dalszym ciągu swoje funkcje pierwotne; zmieniły się standardy, w jakich nauka powinna się odbywać. Współczesne adaptacje odbywają się w uzgodnieniu z WUOZ i są swoistym kompromisem.

Interesująco prezentują się zabytki secesyjne w Stargardzie. Wszystkie powstały na początku XX wieku, jest ich jednak niewiele, a elementy dekoracyjne opracowania elewacji zachowały się fragmentarycznie. Większość secesyjnych kamienic powstała w 1908 roku. To obiekty m.in.: przy ul. Hetmana Stefana Czarnieckiego, Śląskiej, Bolestawa Krzywoustego, B. Limanowskiego. Wszystkie znajdują się w GEZ. Wartość tych nielicznych obiektów z zachowanymi pierwotnymi elementami secesyjnego wystroju elewacji jest nie do przecenienia. Autentyk posiada ewidentną przewagę nad prymitywną kopią (detalem w metrach bieżących kupowanym w składach budowlanych), która staje się wszechobecna. Paradoksalnie – niejednokrotnie brak funduszy na modernizację sprzyja ocaleniu zabytku.

Na uwagę zasługuje założenie urbanistyczne powstałe w latach 20. XX wieku, związane z rozwojem przestrzennym miasta w kierunku terenów położonych na zachód od linii kolejowej i dworca. Ze względu na dotkliwy brak mieszkań po I wojnie światowej

władze miasta podjęty decyzję o budowie nowego osiedla mieszkalnego. W 1920 r. powstał projekt architektów Schröra i Brugmanna, który nieco zmodyfikowany został przez Neumana i Naxa. W efekcie powstało założenie, z centrum w postaci zachowanego do dzisiaj placu sportowego, oraz placem zabaw, który zamykają budynki szkolne. Plac łączył się z niemal wszystkimi ulicami. Oprócz budynków szkolnych powstały także obiekty użyteczności publicznej i budynki mieszkalne. Domy tworzyły ciągi ujednoliconej zabudowy na obrzeżach kwartałów, których wnętrza wypełniata zielenią. Większość powstałych budynków jest prawie pozbawiona detalu, a oddziałuje jedynie bryłą oraz (pierwotnie) kolorystyką. Dlatego tak istotne jest zachowanie nienaruszonej kompozycji przestrzennej, skali i gabarytów obiektów mieszkalnych, kompozycji elewacji; niewielkich „przed-ogródków”.

Reasumując: Stargard jest miastem o ogromnym potencjale wynikającym zarówno z jego historii, jak współczesnych możliwości. Autorzy wszystkich opracowań strategicznych i planistycznych podkreślają konieczność wykorzystania dziedzictwa kulturowego miasta jako elementu rozwoju gospodarczego i społecznego. Przeszłość staje się motorem napędowym wielu inwestycji generujących nowe miejsca pracy, motywującym do działania. Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów, wreszcie oczekiwań mieszkańców to zadanie władarzy miasta na drodze rewitalizacji Starego Miasta i Śródmieścia, zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci.

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Miasta Stargard do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jego ochroną).

7.2. MOCNE STRONY

- ❖ Wyjątkowo cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego w tym o walorach europejskich:
 - **Pomnik Historii** (ustanowiony przez Prezydenta RP dla zespołu gotyckiego kościoła Najświętszej Marii Panny Królowej Świata, dwóch plebanii i średnio-wiecznych murów obronnych)
 - zespoły historycznej zabudowy mieszkalnej XIX i XX-wiecznej oraz koszarowej
 - zabytki techniki
 - zielenią komponowana
 - obiekty użyteczności publicznej
 - etc.
- ❖ Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie dziedzictwa archeologicznego (AZP), zabytków nieruchomych i ruchomych (wiele obiektów posiada opracowania/ dokumentacje konserwatorskie, mogące stanowić podstawę merytoryczną do sporządzania programów prac przy zabytkach, badań historii osadnictwa, architektury i in.). Materialne efekty prac badawczych eksponowane są w Muzeum Archeologiczno-Historycznym.
- ❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Stargard (uchwalone w 2011 r. z późniejszymi zmianami oraz w trakcie kolejnej

aktualizacji – 2022 r.) zawierające wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

- ❖ Około 40 % powierzchni miasta posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz trwają dalsze prace nad kolejnymi mpzp.
- ❖ Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską Stargardu (w tym: Gminny Program Rewitalizacji na lata 2016-2026, Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Stargard do roku 2030, Strategia Rozwoju Turystyki dla Miasta Stargard do roku 2020 z perspektywą do 2023 roku).
- ❖ Opracowanie i weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków (uzupełnienie z 2016 roku dla 53 obiektów) oraz monitoring i aktualizacja (w tym wyłączenia).
- ❖ Działalność instytucji kultury, placówek oświatowych, dla których organizatorem jest Rada Miejska w Stargardzie: Muzeum Archeologiczno-Historyczne, Młodzieżowy Dom Kultury, Książnica Stargardzka, Stargardzkie Centrum Kultury, Stargardzkie Centrum Nauki „Filary”.
- ❖ Współpraca z instytucjami zajmującymi się ochroną zabytków (Biuro Dokumentacji Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa, WUOZ).
- ❖ Realizacja oferty kulturalnej skierowanej do różnych grup wiekowych (np. lekcje muzealne, konkursy, współpraca zagraniczna – miasta partnerskie, rekonstrukcje wydarzeń historycznych).
- ❖ Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: imprezy o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (np. „Dni Stargardu”, „Dzień Pionierów Stargardu”, udział w Europejskich/ Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa); wystawy rękodzieła lokalnych artystów, plenery, zajęcia edukacyjne, wydawnictwa, informacja na stronie internetowej Urzędu Miejskiego o zabytkach miasta; tablice informacyjne przy najcenniejszych obiektach (np. Pomnik Historii).
- ❖ Bogata oferta wydawnicza promująca historię miasta i regionu, przewodniki, informatory turystyczne, mapy.
- ❖ Szlaki turystyczne „Stargard – Klejnot Pomorza” opracowany przez Towarzystwo Przyjaciół Stargardu; Szlak Świętego Jakuba oraz szlaki turystyczne na trasie których znajduje się Stargard.
- ❖ Stowarzyszenia. Na terenie Stargardu działają stowarzyszenia i organizacje zarówno lokalne, jak i o zasięgu ponadregionalnym (oddziały) w tym: Towarzystwo Przyjaciół Stargardu, PTTK im E. Góreckiego (O/Stargard), PTTK O/Kolejowy, Stargardzkie Stowarzyszenie Miłośników Sztuk Plastycznych „BRAMA”, Stowarzyszenie Uniwersytet III Wieku w Stargardzie, Związek Ukraińców w Polsce Koło w Stargardzie, które promują wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym. W swoich działaniach – w sposób bezpośredni lub pośredni – mają wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz budowanie tożsamości regionalnej.
- ❖ Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych podejmowanych przez władze miasta związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (rewitalizacja historycznego układu urbanistycznego, w tym obiektów w obrębie Pomnika

Historii – Brama Młyńska, odcinki obwarowań, plac rynkowy z otoczeniem, modernizacja i rozbudowa Bastei), pozyskanie środków zewnętrznych.

- ❖ Przygotowywanie przez UM projektów prac porządkujących przy zabytkowej zabudowie Stargardu (np. kompleksowy projekt kolorystyki elewacji przy ul. Szczecińskiej i sąsiednich); opracowanie programu rewitalizacji i remontu dla całego zespołu murów obronnych i ich otoczenia.
- ❖ Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. Młyny w tym jeden w rejestrze zabytków, spichlerz).
- ❖ Uchwała Rady Miejskiej NR XVI/159/07 z dnia 18 sierpnia 2007 r. w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub remonty (...) przy zabytkach wpisanych do rejestru. Takie działanie dowodzi długofalowej polityki doceniającej dziedzictwo kulturowe; potencjał tkwiący w zabytkach. Daje to także większe szanse beneficjentom aplikującym do innych funduszy zewnętrznych.
- ❖ Stałe (coroczne) podnoszenie kwot przeznaczonych na prace konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru, zgodnie z ww. uchwałą Rady Miejskiej.
- ❖ Realizacja zadań w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji, w tym w zabytkowej przestrzeni Starego Miasta i Śródmieścia, w oparciu o środki własne i pozyskane z Regionalnych Programów Operacyjnych.
- ❖ Ustanowienie nagrody Prezydenta Miasta Stargard (Uchwała Nr XXXI/350/09 RM z dnia 26 maja 2009 r.) dla stargardzkich artystów, twórców i animatorów kultury. Kategoria: Działalność na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Przyznawany jest także tytuł Mecenasa Kultury.
- ❖ Działania na rzecz utworzenie stanowiska ds. ochrony zabytków. Wypracowanie formuły porozumienia (i dotacji) z Muzeum Archeologiczno-Historycznym w sprawie realizacji zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz miejscami pamięci i pomnikami.
- ❖ Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach i skuteczne korzystanie z tych możliwości.

7.3. SŁABE STRONY

- Zniszczona historyczna zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego Stargardu; ubytki wojenne sięgały 90% substancji; mimo nowych nawarstwień kubaturowych (bloki mieszkalne) możliwa jest częściowa rewitalizacja obszaru.
- Stan techniczny zabudowy mieszkalnej XIX i XX-wiecznej wymaga odpowiednich nakładów finansowych, szczególnie wzdłuż głównych osi kompozycyjnych (w tym: ul. J. Piłsudskiego, Wojska Polskiego).
- Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Gminy Miasto Stargard na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, opieki nad nim (rewitalizacja Starówki, restauracja obwarowań etc.).
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne

- lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.).
- Konieczność stałego monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzania) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowych umieszczanych na stronie internetowej.
 - Niewystarczające zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty w mieście.
 - Niewystarczające zaangażowanie w rewitalizację kanału Młyńskiego i doliny Iny (patrz Studium uwarunkowań (...), Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa – OKK „Dolina Iny”).
 - Szpecenie przestrzeni historycznych reklamami wielkopowierzchniowymi; konieczność opracowania ujednoliconego systemu szyldów z nawiązaniem historycznymi (wykorzystanie materiałów ikonograficznych).
 - Brak monograficznego opracowania – katalogu – dotyczącego zabytków Miasta Stargardu, będącego uzupełnieniem Katalogu Zabytków Powiatu Stargardzkiego (wydanego przez Starostwo Powiatowe w 2010 r.).
 - Brak korelacji (symbiozy) pomiędzy poszczególnymi przestrzeniami miejskimi jako elementami składowymi historycznego dziedzictwa materialnego Stargardu (jako cenny postrzegany jest jedynie obszar staromiejski).
 - Brak stanowiska/zespołu ds. zarządzania Pomnikiem Historii (we współpracy ze stroną kościelną) i aplikacji na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO

7.4. PERSPEKTYWY

- Stargard będąc siedzibą władz miasta i powiatu - stanowi ważne w województwie centrum administracyjno-kulturalne. Charakteryzuje się czytelnym historycznym układem urbanistycznym (wpisanym do rejestru zabytków), stanowiącym jego niewątpliwy walor, eksponuje historyczne budowle i obwarowania – w obszarze uznanym za Pomnik Historii.
- Udział Miasta – poprzez instytucje własne - w realizacji przedsięwzięć w ramach projektów finansowanych ze środków zewnętrznych (np. remont bastei; współpraca z partnerami niemieckimi); budowanie relacji z partnerami zagranicznymi.
- Wymiana naukowa z uczelniami krajowymi i zagranicznymi, zwłaszcza budowanie pozycji w regionie poprzez m.in. współpracę z Archiwum w Greifswaldzie.
- Stała współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie, placówki muzealne w Szczecinie, itp.
- Rozpoczęcie (poprzez mpzp) rewitalizacji historycznego centrum (Starówki i Śródmieścia, w tym modernizacja zabudowy przy ul. J. Piłsudskiego, Wojska Polskiego i in.), zgodnie z założeniami Gminnego Programu Rewitalizacji

- w sposób zapewniający właściwe eksponowania historycznej zabudowy miejskiej; w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi.
- ❑ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej np. siedziba Urzędu Miejskiego, Basteja, MDK).
 - ❑ Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Wskazane nawiązanie do ujętych w aktualizacji „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego - Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Iny”.
 - ❑ Kontynuacja prac nad wzmocnieniem produktu markowego „Stargard – Klejnot Pomorza”.
 - ❑ Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje) stanowi niewątpliwą szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta. W tym urozmaiconego dziedzictwa niematerialnego, wielokulturowości. propozycje zawarte w Strategii Rozwoju Turystyki.
 - ❑ Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
 - ❑ Poszerzenie oferty wydawniczej, stanowiącej materiał pomocniczy w nauce o regionalizmie w programach szkolnych (we współpracy z pedagogami) w tym opracowania monograficzne, katalogi zabytków miasta.
 - ❑ Współpraca w zakresie rozwoju nowoczesnych metod dokumentowania (cyfryzacji) zabytków nieruchomych (np. Kolegiata NMP Królowej Świata).
 - ❑ Istnienie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego, ziemi stargardzkiej akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu ponadregionalnym np. obchodzone corocznie we wrześniu Europejskie/Zachodniopomorskie/Stargardzkie Dni Dziedzictwa.
 - ❑ Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia; działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Stargardu po 1945 roku.
 - ❑ Znacząca rola instytucji kultury i oświaty, dla których organizatorem jest Rada Miejska: Muzeum Archeologiczno-Historyczne, Stargardzkie Centrum Kultury, Młodzieżowy Dom Kultury, Książnica Stargardzka, na kulturalnej mapie miasta.
 - ❑ Utworzenie stanowiska/biura Miejskiego Konserwatora Zabytków w Stargardzie.
 - ❑ Utworzenie zespołu ds. zarządzania Pomnikiem Historii (we współpracy ze stroną kościelną) i aplikacji na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku Stargardu atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**)
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;

- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego.

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku gminy Miasto Stargard

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej;
- propagowania i nagradzania dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania zabytkowego dziedzictwa kulturowego.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska np.: Dni Stargardu, Festyn Historyczny „W krainie Gryfa”;
- kształcenie profesjonalnych kadr zajmujących się szeroko pojętą ochroną zabytków;

- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Zadania do realizacji w latach 2022-2025

W Y B Ó R

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w latach 2022-2025 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków: - sporządzona w 2010 r. - przyjęta zarządzeniem Prezydenta w 2012 r. - aktualizowana w 2016 i 2022 r. (kontynuacja zadania)	1. Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków - kontynuacja zadania. 2. Prace nad udostępnieniem GEZ na stronie www. Urzędu Miasta w formie: - aktualizowanego wykazu zabytków.
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (kontynuacja zadania)	1. Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...) z 2011 r., zmiana 2018 r. 2022 – w trakcie procedury.
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego (kontynuacja zadania)	1. Występowanie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów wskazanych w Studium uwarunkowań (...) z 2011 r., zmiana 2018 r. 2022 – w trakcie procedury.
	Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2026 Miasta Stargard – uchwalony w 2018 r.	1. Realizacja zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego Stargardu zgodnie ze wskazanymi priorytetami, w tym realizowane przez samorząd miasta Stargard i inne podmioty (stowarzyszenia, wspólnoty mieszkaniowe, związki wyznaniowe, itp.) - w miarę posiadanych środków własnych

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STARGARD
NA LATA 2022-2025**

		i pozyskanych zewnętrznych źródeł finansowania
	<p>1. Realizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami przez MAH</p> <p>Powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków w Stargardzie</p>	<p>1. Realizacja porozumienia między UM a MAH dot. ochrony i opieki nad zabytkami oraz miejscami pamięci i pomnikami - kontynuacja działań - stałe zwiększanie kwoty dotacji (w miarę posiadanych środków).</p> <p>2. Kontynuowanie działań mających na celu powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków.</p>
	Podniesienie rangi dziedzictwa kulturowego Stargardu (kontynuacja zadania)	<p>1. Przygotowanie procedur, umożliwiających utworzenie stanowiska/zespołu ds. zarządzania pomnikiem historii i aplikowania na listę UNESCO – w zależności od możliwości organizacyjnych i posiadanych środków finansowych Miasta Stargard.</p>
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków (kontynuacja zadania)	<p>1. Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka) - zewnętrzne - organizowane przez samorząd miejski we współpracy np. z: Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Biurem Dokumentacji Zabytków).</p>
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Realizacja opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej i nekropolii w Stargardzie.	Bieżące zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie zabytkowych parków miejskich i nekropolii Stargardu (we współpracy z WUOZ w Szczecinie).
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w rejestrze i w ewidencji).	<p>1. Bieżący monitoring stanu zabytków w zasobie (w rejestrze i ewidencji).</p>
	Systematyczne remonty zabytkowych obiektów komunalnych (elewacje i konstrukcje) - w oparciu o Wieloletnią Prognozę Finansową (kontynuacja zadania)	<p>1. Podjęcie starań nad ustaleniem w budżecie gminy środków finansowych na prace przy zabytkach komunalnych.</p> <p>2. Ustalenie priorytetów, ze szczególną rolą Pomnika Historii: doprowadzenie murów obronnych z czatowniami, basztami i bramami na całym obwodzie do dobrego stanu wg programu prac oprac. przez Urząd Miejski we współpracy z MAH.</p>
	Dofinansowywanie z budżetu Miasta Stargard prac remontowo - konserwatorskich przy	<p>1. Realizacja uchwały Rady Miasta Nr XVI/159/2007 Rady Miejskiej z dn. 18 grudnia 2007 r.</p>

	zabytkach nie będących własnością gminy Miasto Stargard	
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną - Znak Błękitnej Tarczy	1. Złożenie wniosków do odpowiedniego organu (obecnie Starosty Powiatowego) – zgodnie z aktualnym stanem prawnym.
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach (kontynuacja zadania)	1. Realizacja Uchwały Nr XIII/155/2019 Rady Miejskiej w Stargardzie z dnia 17 grudnia 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego poz. 357) w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania stypendiów i nagród Prezydenta Miasta Stargard w dziedzinie kultury i sztuki.
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w latach 2022 - 2025
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja zadań Wieloletniego Planu Finansowego Miasta Stargard Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Stargard 2016-2026 (kontynuacja zadania) oraz Strategia rozwoju Gminy Miasta Stargard do 2030 r.	1. Na obszarze rewitalizacji obejmującym teren Starego Miasta i Śródmieście, w tym obiekty w ramach Pomnika Historii. 2. Rozwój atrakcyjności turystycznej miasta poprzez zaktywizowanie współpracy z gminami sąsiednimi (Kobylanka, Stargard gm. wiejska) oraz Lokalną Grupą Działania WIR – Wiejska Inicjatywa Rozwoju.
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych (kontynuacja zadania)	1. Współpraca z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, specjalistami z zakresu ochrony zabytków w celu włączenia miasta Stargard w istniejące szlaki kulturowe oraz budowy nowych szlaków tematycznych, np. - Szlak Św. Jakuba - Szlak Dolina Iny" (wspólnie z jst leżącymi w OKK 6 Dolina Iny), zagospodarowanie brzegów Iny i Młynówki w granicach miasta na funkcje rekreacyjne wg opracowanego przez Miasto projektu etc. 2. Kontynuacja prac nad szlakami kulturowymi w oparciu o zespół powołany w 2020 r. - „Ocalić od zapomnienia” - „Kamienie milowe” - Upamiętnienie dawnych Stargardzian w Parku Batorego.

	Promocja produktu turystycznego.: „Stargard - Klejnot Pomorza” (kontynuacja zadania)	1. Współpraca ze stowarzyszeniami na rzecz produktu turystycznego „Stargard – Klejnot Pomorza”, ustalenie form współpracy i zasad finansowania z budżetu miasta.
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych (kontynuacja zadania)	1. Budowa i rozbudowa infrastruktury kajakowej, rowerowej i biegowej - kontynuacja działań. 2. Podejmowanie działań w celu pozyskania środków na rewitalizację, przebudowę obiektów zabytkowych i przystosowanie ich do nowych funkcji użytkowych - w tym prowadzenie CIT
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej (kontynuacja zadania) Planowane jest przeniesienie CIT do Bramy Pyrzyckiej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków. 2. Przewodniki po zabytkach Stargardu, plan miasta oraz informatory dotyczące szlaków „Stargard – Klejnot Pomorza” oraz „Ocalić od zapomnienia” w tym w formie bezpłatnej, w wersjach językowych.
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Miasta Stargard (kontynuacja zadania)	1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Miasta Stargard. Zadaniami takimi mogą być np.: - festiwale lub konferencje, - warsztaty - jarmarki związane z promowaniem kultury mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, - publikacje Podjęcie działań w zakresie przygotowania zjazdu „Nowej Hanzy”, która w Stargardzie odbędzie się w 2026 roku.
	Współpraca z instytucjami kultury rangi krajowej i wojewódzkiej w zakresie dokumentowania i promowanie dziedzictwa kulturowego Miasta Stargard	1. Współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie monitoringu i promocji Pomnika Historii. 2. Kontynuacja współpracy z Biurem Dokumentacji Zabytków w zakresie nowoczesnych metod dokumentowania zabytków, w tym cyfryzacji.
	Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja (kontynuacja zadania)	1. Udostępnianie strony www. Urzędu Miejskiego do promocji inicjatyw organizacji, stowarzyszeń, osób prywatnych (kontynuacja)

2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów (kontynuacja zadania)	1. Przygotowanie i prowadzenie informatora (np. na stronie www.) dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania przy współpracy ze specjalistami zewnętrznymi (WKZ, NID, BDZ).
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Miasta Stargard	1. Ustalenie środków finansowych w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach w związku z realizacją uchwały Nr XVI/159/2007 Rady Miejskiej z dn. 18.12.2007 r.
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w latach 2022 - 2025
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja społeczności lokalnej, w tym przede wszystkim dzieci i młodzieży nt. walorów dziedzictwa Stargardu, ze szczególnym uwzględnieniem Pomnika Historii, który aplikuje na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO) (kontynuacja zadania)	1. Organizacja konkursów na autorskie programy edukacyjne /podręczniki n. t. historii, dziedzictwa kulturowego miasta i regionu, odpowiadających kolejnym poziomom nauczania . 2. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny, podkreśli wyjątkowość zabytków Stargardu - działania realizowane przez instytucje własne miasta Stargard (dotacje podmiotowe zagwarantowane przez samorząd) - działania realizowane przez podmioty zewnętrzne w ramach, np. konkursów organizowanych przez samorząd miasta Stargard. 3. Opracowanie programu edukacji regionalnej na poszczególne etapy kształcenia skorelowanego z treściami realizowanymi w SCN.
	Popularyzatorskie działania, pokazy, wystawy, np. dotyczące historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (kontynuacja zadania)	1. Opracowanie i realizacja programów wystaw organizowanych przez instytucje Miasta Stargard (MAH, SCK, MDK, SCN – Filary, Książnica).

	Promocja znaczenia Ziemi Stargardzkiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego (kontynuacja zadania)	1. Przygotowanie cyklu spotkań z przedstawicielami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi Miasta Stargard np. 900-lecie chrystianizacji Pomorza 2. Kontynuacja publikacji : Rocznika „Stargardia” oraz „Archeologia Stargardu” oraz organizacja konferencji naukowych (MAH).
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie środków finansowych z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem Pomnika Historii (kontynuacja zadania)	1. Przez np. kontynuowanie prowadzenia Instagrama i Facebooka Odkryj.stargard oraz udział w Europejskich/ Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa, organizowanie kulturalnych wydarzeń promujących dziedzictwo w skali lokalnej i ponadlokalnej.
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (kontynuacja zadania)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: - Pomnik Historii - Katalog zabytków miasta Stargard - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografia miasta 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej)
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – w tym promowanie postaci historycznych (kontynuacja zadania)	1. Dzień Pionierów Stargardu (12 maja) - organizacja i kontynuacja wydarzeń o charakterze historycznym, koncertowym, sportowym, literackim. 2. Upamiętnienie postaci w formie np. konferencji międzynarodowych związanych z miastem i regionem (np. Henryka Brunsberga, dziejom Miasta po 1945 r. – promowanie wielokulturowości). 3. Budowa szlaku upamiętniającego wybitne postaci w historii miasta.
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznym, architektonicznym, historycznym, sztukami pięknymi)	1. Przygotowanie sesji naukowej promującej Pomnik Historii dla Stargardu i regionu oraz podjęcie działań w zakresie przygotowania zjazdu „Nowej Hanzы”.
	Rozbudowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych, społecznych	1. Współpraca Urzędu Miejskiego oraz MAH w tworzeniu „Trasy Muzealnej” w obiektach dotychczas niedostępnych – w tym z

		<p>zastosowaniem nowoczesnych technologii wizualnej prezentacji (np. na stronach www miejskich)</p> <p>2. Współpraca MAH przy tworzeniu ekspozycji (np. w galeriach, historycznych wnętrzach), wystaw fotograficznych w miejscach i przestrzeniach publicznych (parki - kontynuacja).</p> <p>3. Współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.</p>
	<p>Organizacja wydarzeń o znaczeniu krajowym</p> <p>Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta (kontynuacja zadania)</p>	<p>1. Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta (sierpień – październik każdego roku)</p> <p>- kontynuowanie współpracy z organizatorami EDD na terenie województwa: BDZ Szczecin, NID PT Szczecin, Starostwo Powiatowe</p>

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane poniżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2022-2025) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.
- Należy pamiętać, że po dwóch latach od uchwalenia Programu Prezydent składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów;
- sporządzanie/aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami Gminy Miasta Stargard w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy i innych.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne, dziedzictwo archeologiczne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków wójt/burmistrz/**prezydent miasta** zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Sporządzenie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- długość tras rowerowych, nowo wybudowanych ścieżek etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Gminy Miasta Stargard lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych m.p.z.p.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Poniżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczone z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Miasta Stargard można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet "Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna"
 - „Ochrona zabytków archeologicznych"
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjna i in.)

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny⁴⁵

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Program Wspólnie dla dziedzictwa stanowi realizację zadania 3.2.1. „Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego”.

Maksymalna kwota dofinansowania w 2022 roku to 800.000 zł!

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

- a. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
- b. działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości;
- c. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości.

⁴⁵ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

- d. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania;
- e. prace porządkowe i zabezpieczające przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczenia, utrwalenia, uczytelnienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku (wg katalogu prac porządkowych i zabezpieczających).

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Konkurs ma przyczynić się do popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

<https://samorząd.nid.pl/>

Budżet Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa - w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,

realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciw-włamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek – także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w GEZ ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. **„Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”** (od 2018 r.) Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2022 r. wyniosła 2,5 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego⁴⁶

UWAGA:

RPO na lata 2021–2027 (<http://www.bip.wzp.pl/>) czeka na wdrożenie.

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie
UMWZ ul. Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin; gpi@wzp.pl; infolinia: 800 34 55 34

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie
UMWZ, al. Monte Cassino 2, 75-412 Koszalin; lpi-koszalin@wzp.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Budżety samorządów lokalnych – Miasto Stargard

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określone w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

⁴⁶ Należy monitorować wdrożenie RPO na lata 2021-2027.

Miasto Stargard wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie.

UZASADNIENIE

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559, 583, 1005, 1079 i 1561), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Gminny Program Opieki nad Zabytkami to dokument o charakterze strategicznym, opracowywany raz na cztery lata i przyjmowany uchwałą Rady Miejskiej, której Prezydent Miasta przedkłada co dwa lata sprawozdanie z jego realizacji. GPOnZ wyznacza kierunki działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, zachowaniu zabytków i krajobrazu kulturowego, zarządzaniu dziedzictwem materialnym i niematerialnym, współpracy lokalnej w zakresie ochrony zabytków, zwłaszcza z właścicielami i zarządcami zabytków, liderami lokalnymi oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego miasta.

W związku z powyższym uważa się za zasadne przyjęcie przedmiotowej uchwały.

Z up. Prezydenta Miasta

Piotr Mync
Z-ca Prezydenta Miasta